

Södertörns högskola | Institutionen för historia och samtidsstudier
Kandidatuppsats 15 hp | Idehistoria | höstterminen 2013

Den gudomliggjorda människan

En analys av predikanten E.W.
Kenyons lära om tro och perfekt
hälsa

Av: Peter Lundberg
Handledare: Anders Burman

INNEHÅLL

1. INLEDNING

1.1 Varför ska vi studera Kenyon?	3
1.2 Syfte och frågeställningar	6
1.3 Teori och metod	6
1.4 Källor och material	8
1.5 Forskningsläge	9
1.6 Disposition	10

2. BAKGRUND

2.1 Begreppsdefinitioner	11
2.2 Den kristet religiösa kontexten – Grunden för <i>twice-born</i> synen	12
2.3 Framgångsfilosofi – <i>Once-born</i> synen	15
2.4 Positivt tänkande - framgångsfilosofi och framgångsteologi	17
2.5 Kenyon-kontroversen	18

3. ANALYS

3.1 Kenyons biografi	19
3.2 Grunden för helande. Kenyons teologiska system	21
3.3 Kenyons optimism. Guds rike är nu.	31
3.4 Den sanna kyrkan enligt Kenyon	32
3.5 Sammanfattning av källanalys	32

4. AVSLUTANDE DISKUSSION

4.1 Kontextualisering	33
4.2 Kenyon som kristen	33
4.3 Kenyon som företrädare för New Thought	36
4.4 Kenyon i pragmatismens och psykologins ljus	38
4.5 Konklusion	39

KÄLLOR OCH LITTERATUR	40
-----------------------	----

1. INLEDNING

1.1 Varför ska vi studera Kenyon?

Under 1980-talet växte en ny kristen rörelse fram i Sverige. Det var församlingen Livets Ord i Uppsala som tillsammans med sina satellitförsamlingar runt om i Sverige proklamerade budskapet om hälsa, framgång och ekonomiskt välstånd som en naturlig del av det kristna livet utöver löftet om evigt liv.¹ Den profana massmediala schablonbilden av rörelsen fokuserade också på spektakulära aspekter medan rörelsens andra mer traditionellt kristna värderingar ofta lämnades därhän.² Vissa teologer, kristna förkunnare och avhoppare menade dock att överbetoningen av just hälsa, framgång och ekonomiskt välstånd orsakade psykiska problem för en del människor medan Livets Ord själva menade sig betona tidigare nedbetonade eller till och med bortglömda aspekter av den kristna tron.³

Sedan 1980-talet har ledaren Ulf Ekman (f. 1950) gått från att vara en föraktad sektledare för en liten marginell sekt i Uppsala till att idag omtalas positivt av kulturpersonligheter såsom Göran Skytte (f. 1945) och Marcus Birro (f. 1972).⁴ Livets Ord har också lämnat sin tidigare anti-katolska förkunnelse bakom sig och har inbjudit företrädare för den romersk-katolska kyrkan till sina konferenser. När nu Ekman själv nyligen har valt att konvertera till den katolska kyrkan återstår att se vilken inriktning rörelsen Livets Ord väljer i framtiden.⁵

Trots att det från Livets Ords sida sedan några år förekommer erkännanden om felaktigheter från förr, finns en spänning i de debatter om Livets Ords lära som förs, företrädesvis inom den kristna kyrkan som helhet, men också från historie- och teologivetenskapligt håll. Såvitt jag kan förstå bottnar denna spänning i om Livets Ord från starten 1983 representerade en traditionell, bibeltrogen väckelsekristendom, som de själva ville framställa det som, eller om det fanns inslag av idéer från ideologiska sammanhang vars tankar snarare hör hemma inom den mångfacetterade New Age-

¹ Nilsson, S., *Befriande tro*, Salt & Ljus, Handen 1983, s. 82ff. Nilsson skriver, ”Han [den troende] har rätt att leva i en frisk kropp. Därför skall den troende göra anspråk på denna rätt i Jesu namn.”, s. 84.

² Bjuvsjö, S. et al., *Framgångsteologi i Sverige. Lundarapporten om den nya trosförkunnelsen*, EFS-förlaget, Stockholm 1985, s. 122ff.

³ Brosche F., Lindholm, H., *Varför är trosförkunnelsen farlig?*, EFS-förlaget, Uppsala 1986; Reichmann, S., *Allt är inte Gud som glimmar*, Interskrift, Dagen-huset, Stockholm 1989; Swartling, T., *Trosrörelsen. En personlig erfarenhet*, RI-rapport nr. 2, Kyrkans hus, Uppsala 1988.

⁴ Birro, M., ”Väldigt många uttalar sig tvärsäkert och argsint om något de vet rätt lite om”, *Expressen*, 24 juli 2013. Hämtad 4 januari 2014, <<http://www.expressen.se/kronikor/marcus-birro/valdigt-manga-uttalar-sig-tvarsakert-och-argsint-om-nagot-de-vet-ratt-lite-om/>>.

⁵ Ekman, U., ”Spelar kyrkosyn någon roll?”, *Keryx*, nr. 3, 2013, s. 7-19. Ekman beskriver här ett närmande till de historiska kyrkorna i sin kyrkosyn. Hämtad 10 januari 2014, <http://keryx.nu/files/Keryx_3_2013_provlas.pdf>. Den 9 mars 2014 meddelade Ekman att han lämnar Livets Ord och konverterar till den romersk-katolska kyrkan. Ekman, U., ”Därför lämnar jag Livets Ord och blir katolik”, *Dagens Nyheter*, 9 mars 2014. Hämtad 9 mars 2014, <<http://www.dn.se/debatt/darfor-lamnar-jag-livets-ord-och-blir-katolik/>>.

rörelsen.⁶

Livets Ords doktriner har sin idégrund hos predikanten Kenneth Hagin (1917-2003) och Kenneth Copeland (f. 1936). Från 1950-talet och framgent formulerade och förkunnade Hagin sitt budskap om Word of Faith (Trosordet) som sedan spridit sig över världen genom skolan Rhema Bible Training center i Tulsa, Oklahoma där flera av de ledande inom den svenska motsvarigheten studerade under främst 1980-talet. Rörelsen har lagt betoning på att ord uttalade i tro förlöser Guds kraft. Det vill säga att om orden uttalas i absolut övertygelse om att det som sägs är sant i gudomlig mening, även om det motsägs av de materiella omständigheterna så verkar Gud. Rörelsen själv har velat kalla sig Word of Faith movement internationellt eller trosrörelsen i Sverige. Den amerikanske predikanten Essek William Kenyon (1867-1948) anses av många vara en viktig inspiratör till den teologi som Hagin, Copeland och Ekman representerar.⁷

Några ambitiösa kristna förkunnare men också seriösa forskare har velat härleda den framgångsbetonade teologin som Word of Faith movement och trosrörelsen i Sverige representerar (eller möjligen representerade) till Kenyons teologiska system. Flera har också kunnat konstatera likheter mellan Kenyons läror och den amerikanska New Thought-rörelsen, en andlig rörelse som uppstod i USA mot 1800-talets slut och som delvis inspirerats av Ralph Waldo Emersons (1802-1882) transcendentalistiska filosofi.⁸ New Thought kan sägas vara en av flera katalysatorer för New Age-rörelsens uppkomst under 1960-talet.⁹ Vissa har av dessa religiösa likheter dragit slutsatsen att Kenyon var influerad av New Thought medan andra varit mer försiktiga och menat att likheterna snarare beror på att det finns religiösa paralleller mellan 1800-talets kristna väckelserörelser som helhet och New Thought-rörelsen. Forskningen har kunnat påvisa gemensamma idékällor för väckelsekristendomen och

⁶ På senare år ses ett exempel i debatten som fördes i tidningen Dagen om teologen Kent Gunnarssons avhandling *Den kristna gnosticisms återkomst – ett studium av Ulf Ekmans teologi*, Umeå universitet 2004. Bland andra deltog teologen Anders Gerdmar, docent vid Uppsala universitet, sedan 2012 rektor vid Livets Ords Teologiska seminarium, som försvarare för Ulf Ekman. Gerdmar, A., ”Avhandlingen följer inte spelreglerna”, *Dagen*, 24 juli 2004. Hämtad 4 januari 2014, <<http://www.dagen.se/insikt/-avhandlingen-foljer-inte-spelreglerna-/>>. Gerdmar fick dock kritik av religionsvetaren och professorn Jörgen Straarup. Straarup, J., ”Gerdmar spelar rollen som lojal underhuggare”, *Dagen*, 6 juli 2004. Hämtad 4 januari 2014, <<http://www.dagen.se/insikt/-gerdmar-spelar-rollen-som-lojal-underhuggare-/>>. Ulf Ekman själv gjorde till viss del upp med Livets Ords förflutna i två artiklar år 2007. Ekman, U., ”Har Livets Ord ändrat sig?”, *Missionsmagazinet*, nr 1 och nr 2, 2007.

⁷ Hambre, et al., *Framgångsteologi. En analys och prövning*, EFS-förlaget, Stockholm 1983. Rörelsen menar, exempelvis utifrån Matteus 4:4b, ”Människan lever inte bara av bröd utan av varje ord [grek. *rhema*] som utgår från Guds mun.”, (Svenska Folkbibeln 98), att människans uttalande av Guds *rhema* åstadkommer det Gud redan har sagt.

⁸ Braden, C., S., *Spirits in Rebellion. The Rise and Development of New Thought*, Southern Methodist University press, Dallas, 1963, s. 28-39.

⁹ Johansson, L., ”New Thought”, s. 97; York, M. ”New Age”, s. 309, båda ur *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*, Partridge, C., (huvudred), Beskow, P., Johansson, L., (svensk red), Bokförlaget Libris 2004.

New Thought.

Kenyon var en av många förkunnare inom den kristna kyrkan som lät sig inspireras från många olika håll men företrädesvis från 1800-talets helgelsepredikanter såsom D.L. Moody (1837-1899) och R.A. Torrey (1856-1928), helandeförkunnaren Charles Cullis (1833-1892) men också Plymouth-rörelsens George Müller (1805-1898).¹⁰ Senare, med Kenyon samtida, pentekostala förkunnare såsom F.F. Bosworth (1877-1958) och T.L. Osborn (1923-2013), krediterade ofta Kenyon som en viktig inspirationskälla för deras predikotjänst.¹¹ Till skillnad från dessa två nämner Hagin mycket sällan Kenyon som en inspirationskälla till sin förkunnelse. Hagin har hävdad att hans idéer kommit honom till del utan inspiration av andra men påstår även att Jesus personligen visat sig för honom och förmedlat undervisningen. Denna undervisning har han sedermera förmedlat genom radio och böcker.¹² Flera forskare har dock visat att Hagin plagierade flera av Kenyons texter utan att kreditera Kenyon korrekt för detta.¹³ I boken *The name of Jesus* skriver Hagin om Kenyons bok *The wonderful name of Jesus* att ”It is a marvelous book. It is revelation knowledge. It is the Word of God.”¹⁴

Redan på 1970-talet lästes Kenyons texter av många i svenska kristna sammanhang bland annat av Ekmans svärfar Sten Nilsson (1915-2009). Sten Nilsson var en av initiativtagarna till bildandet av Livets Ords bibelskola 1983 och den som sannolikt introducerade Kenyons litteratur i undervisningen.¹⁵ Flera av Kenyons originella religiösa tankar har, via Hagin, Copeland (i USA och internationellt) och Nilsson (i Norden) förmedlats till stora delar av den kristna kyrkan.¹⁶ Inom den teologiska forskningen är perspektivet primärt att studera huruvida Kenyon representerar en teologi som kan härledas till en kyrkohistoriskt och exegetiskt förankrad traditionell kristen dogmatik eller om han möjligen företräder en syntes mellan traditionell kristendom och 1800-talets New Thought-rörelser. En idehistorisk

¹⁰ Simmons, D., H., *E.W. Kenyon and the Postbellum Pursuit of Peace, Power and Plenty*, the Scarecrow Press, Inc. Lanham, Md., & London, 1997, s.17-23. Samtliga dessa figurer representerar väckelsekristendom i vid mening. Alla hade de gemensamt att de trodde att Bibeln är Guds uppenbarade Ord. Charles Cullis räknas som en central person inom *faith-cure*-rörelsen Plymouth-rörelsen är känd för sin extrema tro på Bibelns bokstavliga betydelse och behov av att separera sig från omvärlden. (Se *Nya religioner*, s. 36f).

¹¹ Simmons, s. 294-298.

¹² Simmons, s. 298-304.

¹³ Lie, G., *E.W. Kenyon. Cult founder or Evangelical Minister?*, The Refleks-series, no. 2, Refleks Publishing, Oslo 2003, s. 129-130, 137; McConnell, D.R., *A different Gospel. Updated Edition*. Hendricksons Publishers Inc., 1988, 1995, s. 6-11.

¹⁴ Hagin, K., *The name of Jesus*, s. Preface. Kenneth Hagin Ministries, 1st edition 1978.

¹⁵ Lie, s. 132-134.

¹⁶ Åtminstone Hagin och Nilsson omnämner Kenyons litteratur i positiva ordalag. Hagin enligt ovan i *The name of Jesus*, och Nilsson i *Befriande tro* där Nilsson kallar Kenyons skrifter för ”underbara”, s. 18. Copelands erkännande av Kenyon ses åtminstone indirekt i vissa av hans doktriner såsom exempelvis Jesus Died Spiritually-läran (se Atkinson, *A theological appraisal of the doctrine that Jesus died spiritually as taught by Kenyon, Hagin and Copeland*, Doctoral thesis, University of Edinburgh, 2007).

infallsvinkel innebär att forskningen primärt försöker identifiera de olika rörelsernas gemensamma idékoncept. Därmed kan vi, genom att kontextualisera Kenyon också finna gemensamma rötter hos och likheter i utvecklingen av det positiva tänkandets idéer. Det positiva tänkandet och dess effekt på människors hälsa var, inom den framväxande moderna psykologin, inom pseudovetenskapliga rörelser med förankring i idealistisk filosofi och andlighet och inom den kristna väckelserörelsens budskap om tro och helande, ett ofta återkommande tema i 1800-talets och det tidiga 1900-talets idévärld. I detta ideologiska panorama av positivt tänkande och hälsoeffekter finner vi också E.W. Kenyon och hans religiösa budskap. Hans kontroversiella förkunnelse är i hög utsträckning beroende av hans teologiska originalitet och med en förankring i såväl klassisk väckelsekristendom som i den amerikanska transcendentalismen utgör studiet av Kenyons idéer ett viktigt komplement till en kontextualisering av det positiva tänkandets innehåll under 1800- och 1900-talet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att studera Kenyon och hans uppfattningar om tro på Gud och de löften som Gud enligt honom givit till människan. Genom dessa löften kan den kristna och pånyttfödda människan genom rätt tänkande om vad Gud säger i sina löften uppnå frihet från såväl syndamedvetande som frihet från sjukdom. Trots att Kenyon själv inte definierar tro på Gud som positivt tänkande är likheterna mellan de båda företeelserna tro och positivt tänkande så påtagliga att de kan antas vara två olika begrepp för en likartad företeelse. Tron på Gud eller det positiva tänkandet ska hur som helst leda till helande från sjukdom.

Uppsatsens frågeställningar är följande:

Vilket innehåll har Kenyons idéer om tro, det positiva tänkandet och helande?

Vilken idégrund och vilka argument anger Kenyon för sina idéer om tro och ett positivt tänkande och helande?

Hur kan Kenyons idéer, i form av möjliga impulser, likheter och olikheter, relateras till andra samtida idétraditioner som bejakar tro eller ett positivt tänkande som kan förlösa krafter som genererar helande?

1.3 Teori och metod

Den främsta metodologiska utmaningen för att kunna besvara syfte och frågeställningar ligger i att primärt få en förståelse för hur Kenyon själv tänkte och varför han formulerade sina texter som han gjorde. Därför krävs för det första en biografisk analys av Kenyons liv enligt vilken hans respons på olika samtidsfenomen måste beaktas. För det andra krävs en förståelse av dessa samtidsfenomen för att närmare kunna analysera Kenyons egna ideologiska respons samt relationen vad gäller möjliga

impulser, likheter och olikheter med den omgivande idémiljön. Kenyon ansåg sig vara väckelsekristen och därför bör vi förstå vad väckelsekristendom stod för. Han menade sig stå för traditionella kristna doktriner i opposition till modernistisk teologi, metafysiska eller idealistiska läror samt den form av religion som han menade saknade vitalitet. Modernistisk teologi tog sig uttryck i form av den alltmer kraftfulla Bibelkritiken. Metafysik och idealism förekom inom New Thought-rörelsen som Kenyon kom i kontakt med och religion utan vitalitet såg Kenyon ofta i form av kalvinistiskt präglad kristendom. Efter en genomläsning av det valda källmaterialet gjordes en induktiv tematisering av Kenyons begrepp och tankar. Dessa induktivt framtagna teman analyserades därefter i jämförelse med den idéhistoriska kontext av relevans för idéer om positivt tänkande.

Historikern Quentin Skinners ideologianalys har tjänat som en inspiration till analys av Kenyon och med honom samtida fenomen.¹⁷ Kenyons och andras trosuppfattningar kan sägas representera något om det religiösa och filosofiska samhälle de utgjorde delar av. En förståelse av Kenyons tankar genererar därför en förståelse för hans samtid och denna förståelse genererar i sin tur förståelse för Kenyon. Kenyon hade polemiska syften med sitt religiösa idésystem. En analys av denna polemik ger förutsättningar att kontextualisera samtidens idéer om det positiva tänkandet i stället för att värdera polemiken och därmed skapa en negativ eller positiv doktrinmytologi om Kenyons originella teologi. Snarare än att fundera över vilket religiöst fack vi bör placera Kenyon inom, bör vi låta honom tala till oss som en representant för fenomenet positivt tänkande.

Analys av religiösa texter medför inte sällan svårigheter. Dale Simmons konstaterar i sin avhandling om Kenyon, kristen väckelse och New Thought-rörelsen att företrädarna uppvisar en tydlig inkonsistens. I ena fallet beskrivs Gud som en andlig princip. Andra gånger menar samma författare att Gud ska uppfattas som om han vore en person.¹⁸ Menar författaren att Gud kan ses som både en person och som en princip eller menar denne att Gud är en princip men i motivationshöjande syfte ändå ska betraktas som en person? Religionspsykologen William James (1842-1910) konstaterar angående Emersons transcendentalistiska filosofi att det är svårt att fånga dess ontologiska föreställningar om Gud. Det faktum att Emersons "Gud" är något eller någon som är aktiv står dock klart enligt James.¹⁹

Rörelser eller personer med diametralt olika uppfattningar kan också göra anspråk på ett och samma begrepp men ha helt skilda uppfattningar om begreppets innehåll. Många begrepp lider av denna

---

¹⁷ Skinner, Q., *Visions in politics Volume 1. Regarding Method*, Cambridge University Press, 2002, s. 57-89.

¹⁸ Simmons, s. 143-144.

¹⁹ James, W., *The varieties of Religious experience*, Longmans, Green and Co. New York and Bombay, 1903, s. 32.

elasticitet. Vad betyder till exempel begreppen ”andlig”, ”religiös”, ”Gud” eller ”vetenskap” för en författare i jämförelse med den omgivande idémiljöns uppfattningar? Till flera av dessa och tillhörande begrepp är det problematiskt att ge en explicit och konklusiv definition. I stället bör vi betrakta begrepp av denna art såsom representationer, eller diskurser av en bakomliggande ideologi eller ett idékoncept.²⁰

I uppsatsen betraktar jag medlet positivt tänkande och tro och effekten helande och perfekt hälsa som ett fenomen vilket olika grupper förklarar på det sätt de finner lämpligast för att motivera den egna andliga, religiösa eller reduktionistiska läran. Dessa förklaringar utgör olika diskurser.

1.4 Källor och material

Kenyon utgav under sin egen livstid tolv böcker, flera traktater och hundratals sånger och dikter. Ytterligare några böcker publicerades postumt. Förutom sina första två böcker, utgivna 1916 och 1927, publicerade Kenyon inga böcker förrän efter 1934.²¹ Två böcker fanns som kurslitteratur vid Livets Ords bibelskola (i form av svenska preliminäröversättningar) åtminstone fram till läsåret 1988-1989, *Identification: A Romance in Redemption* (1941) och *Two kinds of Righteousness: The most important message ever offered to the church* (1942). Eftersom denna studie tar sitt avstamp i den svenska trosrörelsen är de båda böckerna särskilt signifikanta för svenska förhållanden.

I lakonisk väckelsepredikantstil med korta kärnfulla påståenden förmedlar dessa båda böcker Kenyons religiösa kärna. De har tillkommit bara några år före hans bortgång och kanske är de en konklusion av det teologiska system Kenyon efter 50 års tjänst konkretiserade. De aktuella böckernas titlar karakteriserar den grund som Kenyon anger för hela sitt teologiska system. Begreppet *identifikation* innebär för Kenyon att Jesus tog allt ont på sig i sin död på korset för att människan ska få allt gott i livet. Identifikation med Kristus innebär att förstå att Jesus bar människans sjukdom så att människan ska vara frisk. Han bar fattigdomen så att människan ska bli rik. Han bar döden så att människan ska leva. Begreppet *rättfärdighet* innebär att människan får rätt ställning inför Gud. Begreppet rättfärdighet betyder enligt traditionell kristendom att de blivit försonade med Gud och ställda rättfärdiga inför Gud i Kristus. Jesus bar synden på korset och därför behöver människan inte längre bära syndens konsekvenser. För Kenyon betyder begreppet även att det finns en legal grund att i alla avseenden hävda sin identifikation med Kristus på korset. Om människan har en legal grund att hävda sin identifikation med Kristus på korset så behöver hon inte längre bära synden, sjukdomen eller fattigdomen. Detta kallar Kenyon för en vital kristendom.

²⁰ Gallie, W., B., "Essentially contested concepts", *Proceedings of the Aristotelian Society*, Vol. 56, 1956, s. 167-198.

²¹ Lie, s. 31-32.

1.5 Forskningsläge

Kenyon-forskningen inleddes med Oral Roberts University professorn Charles Farah Jr. (1926-2001). I sin bok *From the Pinnacle of the Temple* (1979) uppmärksammade han att begreppet tro i betydelsen en förtröstan på Gud hade ändrat betydelse till en tro på den egna tron. Denna iakttagelse, att trons riktning ändrats från teistisk till humanistisk, såg Farah som ett stort problem inom den kristna kyrkan. Farahs farhåga var att om Gud själv inte längre är objektet för tron, utan en självtillräcklig egenskap hos människan kan konsekvenserna när en människa med till exempel cancer agerar utifrån denna självtillräcklighet bli fatala. En av orsakerna till denna betydelseförändring inom delar av den kristna kyrkan ansåg Farah var inflytandet av Kenyons teologi bland andra via förkunnaren Kenneth Hagin.²²

Den kristne förkunnaren D.R. McConnell fortsatte uppmärksammandet av Kenyon genom att i sin bok *A different gospel - Biblical and historical insights onto the Word of Faith Movement* (1988) dra två intressanta slutsatser. Dels analyserade McConnell Hagins litteratur och jämförde dem med Kenyons böcker och upptäckte att Hagin sannolikt plagierat Kenyon nästintill ordagrant.²³ McConnell drog även slutsatsen att Kenyon inte kan ha fått sina idéer från något annat håll än New Thought eftersom han bland annat vistades vid det New Thought-inspirerade Emerson College of Oratory 1892-1893. Denna hypotes har ifrågasatts av flera forskare och McConnell själv konstaterar att han inte är historiker utan kristen förkunnare och därför inte närmat sig Kenyon ur ett historiskt och metodologiskt perspektiv utan ur ett teologiskt och polemiskt perspektiv.²⁴ McConnells slutsats får betraktas som spekulativ och ohistorisk men har stimulerat ett flertal senare forskningsinsatser.

Flera forskningsinsatser på masternivå har presenterats vilka på ett eller annat vis anknyter till McConnells hypotes. Teologen Geir Lie beskrev Kenyons doktriner belyst av den kristna traditionens och samtida väckelserörelsers påverkan.²⁵ Han presenterade sina slutsatser i boken *Kenyon. Cult founder or Evangelical minister? An historical analysis of Kenyon`s theology with particular emphasis on roots and influences* (2003) som var en delvis omarbetad version av hans master-uppsats från 1994. Lie drar bland annat slutsatsen att Kenyons språkbruk delvis är så snarlikt doktrinerna i New Thought att han blivit missförstådd. Kevin Scott Smith (1995) lyfte i sin masteruppsats fram Lies ovan nämnda tanke, att språkbruket hos Kenyon kan ha tett sig så likartat med New Thought att Kenyon orättvist betraktats som en representant för en New Thought-influerad lära. Smiths slutsats är dock att likheterna

²² DeArteaga, W., *Quenching the Spirit. Discover the REAL Spirit behind the Charismatic Controversy*. Charisma House, 1992 och 1996, s. 225-232.

²³ McConnell, D., R., *A different Gospel. Updated edition*, Hendricksons Publishers Inc., 1988, 1995, s. 6-11.

²⁴ McConnell, s. Preface to the Original edition.

²⁵ Lie, E.W. *Kenyon. Cult founder or Evangelical minister?*

mellan Kenyon och New Thought inte stannar vid likheter i språkbruk utan att det även finns ideologiska parallelliteter mellan Kenyons doktriner och New Thought.²⁶ Det ska nämnas att även Lie uttrycker medvetenhet om Kenyons ibland påtagliga inkonsistens vilket medför tolkningsproblem om han ska hänföras till klassisk väckelsekristendom eller transcendentalism. Lie menar att detta fenomen kan spåras till inflytande från den kristna mystikens idéer och vokabulär som i sin tur kan ses som ett inslag i den klassiska väckelsekristendom som Kenyon influerades av.²⁷

Dale Simmons klargjorde i sin avhandling *E.W. Kenyon and the Postbellum Pursuit of Peace, Power and Plenty* att de kristna källor som Kenyon hämtade sin inspiration från till en del var påverkade av icke-traditionella kristna tankar. Kenyon förstärkte sedan, sannolikt med ett pragmatiskt syfte, flera tongivande idéer som hade en stark ideologisk parallellitet med New Thought. På så sätt skapade Kenyon en syntes mellan traditionell kristendom och New Thought.²⁸ Simmons bidrag till Kenyon-forskningen är av stor betydelse, inte minst eftersom de stora översiktsverken aldrig omnämner Kenyons betydelse i amerikansk kristendom. Dock får det anses att hans inflytande är större än det uppmärksammande han fått.

1.6 Disposition

I Bakgrund problematiseras och klargörs hur de centrala begreppen ska förstås i sammanhanget. Framför allt är det av vikt att definiera framgångstänkande och positivt tänkande såsom företeelserna framställs i biblisk-teologisk respektive i en mer generellt hållen filosofi. Det är också av betydelse att förstå det religiösa sammanhanget som rådde under 1800-talets slut och 1900-talets början för att lättare kunna närma sig fenomenet positivt tänkande. Begreppet traditionell kristendom är av stor vikt att förklara närmare eftersom det annars är svårt att åskådliggöra den problematik som ofta ses i de företeelser som studeras här. Medan framgångsfilosofier vanligen är löst sammansatta idéer med explicit inspiration från många olika traditioner av religiös, andlig eller vetenskaplig art är framgångsteologier etablerade i ett givet dogmatiskt sammanhang. Dessa sammanhang presenteras kort. Bakgrunden avslutas med en kort reflektion över hur Kenyon ter sig som en kontroversiell förkunnare även i de sammanhang som säger sig vara inspirerade av honom.

Analysen inleds med en biografi över Kenyon där hans eventuella samröre med icke-traditionella sammanhang berörs men också de traditionellt kristna influenserna omnämns. Kenyons egen grundläggande ståndpunkt vad gäller kristendomens betydelse i relation till det han kallar filosofier

²⁶ Smith, K., S., *Mind, might and mastery: Human potential in Metaphysical religion and E.W. Kenyon*, Liberty University Graduate school of Religion, MA-thesis, 1995.

²⁷ Lie, s. 78-79.

²⁸ Simmons, *E.W. Kenyon and the Postbellum Pursuit*, s. 96ff, 304-306.

klargörs. Därefter tematiseras tre av Kenyons mest grundläggande doktriner och hur hela hans lärosystem kan härledas ur dessa tre doktriner.

I Avslutande diskussion problematiseras Kenyon utifrån aspekterna att han dels influerats av traditionell kristendom och bör ses som en kristen väckelsepredikant, dels bör ses som en företrädare för vissa New Thought-idéer. Kenyon jämförs slutligen med den religiösa och psykologiska pragmatismen. Uppsatsens huvudsakliga slutsatser sammanfattas i en konklusion.

2. BAKGRUND

2.1 Begreppsdefinitioner

Idéer om det framgångstänkande som beskrivs i denna studie kännetecknas av optimism om människans potential där ett positivt tänkande utgör en viktig hörnsten. Med positivt tänkande avses i studien både ett medel i form av tankekraft och ett mål i form av helande. Det innebär att positivt tänkande kan betraktas som en kraft i sig, det vill säga tankens kraft över materia, eller som en effekt av kraft då andlig och materiell harmoni i form av helande uppstår. I kristna sammanhang används snarare termen tro i betydelsen förtröstan på Gud. I de sammanhang som studien beaktar tycks termen tro få en betydelse som snarare innebär ett tänkande i nivå med Guds tänkande som kan förändra alla yttre omständigheter. Tro på Gud blir på så sätt att tänka som Gud tänker vilket skulle kunna uppfattas motsvara ett positivt tänkande inom ickekristna sammanhang.

Det kan vara pedagogiskt fruktbart att tala om de som talar om tankens kraft över materia som framgångsfilosofer och de som talar om förtröstan på Gud som framgångsteologer. Medan framgångsfilosoferna talar optimistiskt utifrån den mänskliga potentialen som född gudomlig människa (*once-born*) talar framgångsteologerna optimistiskt utifrån den mänskliga potentialen som pånyttfödd (*twice-born*).²⁹ För den förstnämnda gruppen utgörs grunden av en idealistisk föreställning om människans gudomliga potential som nås via intuitiv kunskap. För den senare gruppen grundas föreställningen i att Gud har givit människan löften genom Kristus. För *once-born* finns det gudomliga redan från början i form av immanent eller inneboende gudomlighet. För *twice-born* krävs en pånyttfödelse av en transcendent Gud för att få del av det gudomliga livet.

Båda grupperna hävdar att frihet från sjukdom (perfekt hälsa) är en rättighet, antingen utifrån en andlig lagbundenhet eller att Gud genom sina löften är tvingad att gensvara på människans anspråk. För

²⁹ James, s. 80. Resonemanget om *once-born* och *twice-born* har James å sin sida hämtat från polyhistorn Francis W. Newman (1805-1897).

framgångsfilosoferna går vägen till den perfekta hälsan via tanke, sinne eller engelskans *mind*. Därför kan dessa idéer kallas för *mind-cure*. De idéer som säger sig basera sin metod på tro eller förtröstan på Gud kan å sin sida kallas *faith-cure*. Medan framgångsfilosoferna känner stor frihet att bekräfta sina idéer från vilket sammanhang som helst, oavsett om det är tysk idealism, andlig mystik eller Bibeln, så är framgångsteologerna angelägna om att deras uppfattningar ska bekräftas av Bibeln och kunna anknytas till en traditionell tolkning av kristendomen. Konkret innebär detta till exempel att framgångsfilosoferna förnekar nödvändigheten av en försoning mellan Gud och människa (de är ju *once-born*) medan framgångsteologerna framhåller försoningens nödvändighet för att bli *twice-born*. Således är de förstnämnda vanligen adogmatiska i sina uppfattningar medan de senare är anhängare av en religiös dogmatik. Framgångsfilosoferna kan visserligen tendera till dogmatism men det särskiljande från framgångsteologin är synen på traditionella uppfattningar om den kristna trons innehåll.

2.2 Den kristet religiösa kontexten – Grunden för *twice-born* synen

För en förståelse för de resonemang om positivt tänkande som förs i studien är det viktigt att definiera begreppen traditionell, bibeltrogen, biblicistisk eller ortodox kristendom. Den rörelse eller person som vill hävda sin bibeltrohet (biblicism) eller renlärighet (ortodoxi) måste kunna härleda sina dogmer från en kyrkohistorisk tradition förutom att kunna hänvisa till en bibeltrogen exegetik. För väckelsekristendom (evangelikalism) är det angeläget att kunna hävda kontinuitet från kyrkliga auktoriteter såsom Martin Luther (1483-1546), Jean Calvin (1509-1564) eller de tidiga trosbekännelserna som formulerades fram till 500-talet. Ett tydligt exempel är uppfattningen om Guds treenighet. Som begrepp existerar inte treenighet i Bibeln men enligt flera antika auktoriteter inom den kristna kyrkan anses Bibeln otvetydigt förmedla denna uppfattning.³⁰ De historiska kyrkorna, den romerska-katolska, den österländska ortodoxa samt den under 1500-talet framväxande reformatiska kyrkan kan hävda att de alla bekänner sig till en minsta gemensam nämnare i en gemensam trosdeklaration, exempelvis vad gäller treenigheten även om de kan avvika från varandra i andra lärofrågor.³¹ Andra religiösa rörelser som mer eller mindre anknyter till den kristna läran men inte bekänner sig till denna kontinuitet erkänns inte av de historiska och evangeliska kyrkorna som

³⁰ Sahlberg, C-E., *Mamma kyrkan berättar*, Stanley Media, Vilhelmina 2008, s. 36. Kyrkofadern Tertullianus (ca 160-ca 225) var kanske den förste att definiera Gud som tre personer förenade i en substans.

³¹ En viktig faktor för utvecklingen av ekumenik anses vara att alltför i de historiska kyrkorna upplever de karismatiska fenomenen som beskrivs i Bibeln, Apostlagärningarna kapitel två. Katoliker och pingstvännen kan stå enade under en gemensam andlig erfarenhet och bejaka de gemensamma dogmatiska grunderna snarare än olikheterna. Se till exempel Bebbington, D., W., *Evangelicalism in modern Britain. A history from the 1730s to the 1980s*, Routledge, London och New York, 1989; Synan, V., *The Holiness-Pentecostal Tradition. Charismatic Movements in the Twentieth Century*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Cambridge, U.K. 2nd edition 1997. 1st edition 1971.

renläriga. Två exempel på sådana religiösa rörelser är Jesu Kristi kyrka av Sista Dagars heliga (Mormonkyrkan) och Jehovas vittnen.³² Kännetecknande för väckelsekristendom, den religiösa inriktning som benämns evangelikalism är betoningen av den personliga omvändelsen, tro på Bibeln som Guds tilltal till människan, tro på Jesu försonande död på korset och slutligen att allt detta sammantaget bör leda till ett aktivt liv tillägnat helgelse i Guds kraft.³³ Väckelsekristendom kan därför kallas för traditionell kristendom som stödjer sig på traditionell dogmatik men även strävar efter att kristna ska uppnå en levande och vital tro.

Den moderna frikyrkan har sin grund i den metodistiska kyrkan som bildades under 1700-talet av prästen John Wesley (1703-1791). Metodismen utvecklades under 1800-talet till helgelse-och helanderörelser som i den pentekostala traditionen runt 1900-talets början alltmer betonade karismatiska aspekter av den kristna tron såsom helande och andliga nådegåvor av övernaturlig karaktär.³⁴ Begreppet pentekostal är hämtat från den kristna pingstens händelser som beskrivs i Nya testamentet och Apostlagärningarna kapitel två. I dag utgör den karismatiska-pentekostala rörelsen världens näst största kyrkorörelse efter den romersk-katolska kyrkan.³⁵ Den metodistiska kyrkotraditionen hävdar också sin historiska förankring till de historiska kyrkorna vilket också de efterföljande inriktningarna gör. Kännetecknande för den metodistiska rörelsen är också en stark betoning av människans fria vilja. I det avseendet följer metodismen i hög utsträckning den reformerta teologen Jacob Arminius (1560-1609). Arminius menade till skillnad från Calvin att människans frälsning inte var beslutad och förutbestämd (predestinerad) av Gud utan människan hade i stället en fri vilja att bekänna en kristen tro eller avstå.³⁶ Då den metodistiska väckelsen förmedlades till Amerika hamnade den i tolkningskonflikt med den kalvinistiska uppfattningen. Detta kom att påverka hur väckelserörelserna i Amerika såg på konsekvenserna av frälsningen vad gällde den nya förmågan att leva ett kristet och helgat liv. Medan metodisterna i Europa hävdade att människan genom pånyttfödelse och en efterföljande nådesupplevelse blev oförmögen att begå medvetna synder menade många amerikanska väckelseföreträdare att människan endast fick Guds Andes kraft att övervinna gärningar som ansågs oheliga.³⁷

Såväl kalvinism som metodism har påverkat traditionell väckelsekristendom men kan samtidigt ibland

³² Davies, D., Arlebrand, H., "Jesu Kristi kyrka av Sista Dagars heliga", s. 32f; Scotland, N., "Jehovas vittnen", s. 40f, båda ur *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*.

³³ Bebbington, s. 2-19.

³⁴ Synan, *The Holiness-Pentecostal Tradition*, s. 1-21.

³⁵ Synan, s. 286. Antalet medlemmar inom de pentekostala/karismatiska samfundet var cirka 464 miljoner år 1995.

³⁶ Bebbington, *Evangelicalism in modern Britain*, s. 16-17, 27-28.

³⁷ Bebbington, s. 28, 169-174.

stå i opposition till densamma. Kalvinismens grundläggande föreställning är att människan är totalt fallen i synd och inte kan förvänta sig någon salighet i detta livet utan endast i det kommande livet efter döden. Kalvinismen som positivt uppfattad av väckelsekristna betonade att frälsningen endast berodde av Guds nåd. Negativt tolkad kunde Kalvinismen ses som en hopplöshetssteologi utan hopp för det jordiska livet. Metodismen betonar den personliga omvändelsen och människans möjligheter att som pånyttfödd kristen leva ett Gudsligt och helgat liv. Metodismen som positivt uppfattad kunde ses som en inriktning som beaktar människans egna moraliska ansvar och som negativt tolkad som alltför kravfylld och överdrivet optimistisk. John Wesley själv menade att en kristen inte kan synda medvetet. Gör hon det är hon inte längre kristen.³⁸

Väckelserörelserna kritiserade den kalvinistiska och den metodistiska traditionen för deras betoning av läran (traditionen) som viktigare än det kristna livet (den vitala tron), till exempel enligt det ofta citerade och (kanske) missbrukade bibelordet ”[t]y bokstaven dödar, men Anden ger liv”.³⁹ Väckelserörelserna menade ofta att de äldre kyrkorna betonade människans syndfullhet på bekostnad av människans förmåga till helgelse. De karismatiska väckelserörelsernas största reaktion mot de reformatoriska traditionerna var dock att den sistnämnda intog en explicit position emot tanken på att de andliga nådegåvorna (grek. *charisma*) hade fortsatt att existera efter apostlarnas tid.⁴⁰ För Calvin och Wesley räckte det med själens frälsning och ett liv med Gud bortom den fysiska döden. För de karismatiska och pentekostala rörelserna var Gud verksam även i denna världen genom övernaturliga gärningar såsom att tala i främmande tungomål, profetiska tilltal, övernaturlig kunskap, kraftgärningar och helanden.⁴¹ Här delade 1800-talets karismatiska väckelserörelser en gemensam tradition med såväl den österländska som den romersk-katolska kyrkan.⁴² Karismatiska rörelser som hävdade att Gud kunde hela från sjukdom behövde inte nödvändigtvis anknyta sin uppfattning att Gud helar genom tron (*faith-cure*), till uppfattningen att Gud lovat människan perfekt hälsa som en rättighet.

För traditionell kristendom är utgångspunkten att Gud är rättfärdig och måste straffa synden. Gud själv, inkarnerad i Jesu Kristus tar på sig det rättmätiga straffet som människorna egentligen förtjänade. Det

³⁸ Bebbington, s. 28.

³⁹ Aposteln Paulus skriver detta i 2 Korintierbrevet 3:6. Meningen är en del av ett sammanhang där Paulus jämför det förbund Gud ingick med Moses enligt vilket Guds lag skrevs på stentavlor, och det nya förbundet, som Paulus vill framhålla enligt vilket Kristus själv har skrivit sin lag med Anden i människans hjärta.

⁴⁰ Ruthven, J., M., *On the cessation of the Charismata: The Protestant Polemic on Post-Biblical Miracles*, Regent University school of Divinity, 2nd edition 2008, s. 2f. De andliga nådegåvorna (grek. *charisma*) beskrivs av Paulus i 1 Korintierbrevet kapitel 12.

⁴¹ Bebbington, s. 91-92; Synan, s. 22-43.

⁴² Båda dessa historiska kyrkor har genom tiderna hävdade att mirakler kan ske och att människor kan få tilltal av helgon eller Gud själv. De reformatoriska kyrkorna tog avstånd från eller nedtonade detta, kanske eftersom de idéerna underminerade deras uppfattning att Ordet allena (lat. *Sola Scriptura*) är den enda vägen till kunskap om Gud.

finns således en juridisk tanke i detta sätt att se på försoningen vilket innebär att när straffet har verkställts av en ställföreträdare är människan benådad. Gud hade rätt att straffa men i och med Kristi offer på korset har Gud rätt att frikänna. Väckelserörelserna påverkades av denna syn och använde tankegången i polemiskt syfte för att stärka människors vilja till omvändelse till den kristna tron. Frälst av nåd innebar således att ha accepterat Guds legala rätt att frikänna från synden och bli född på nytt.⁴³

Gemensamt för alla de kyrkoinriktningar som nämns ovan är att de traditionellt troende i dessa kyrkor talar om Gud som skapare och människan som skapad. Jesus betraktas som sann människa och sann Gud och därmed ses Jesus som Frälsaren, det vill säga den som försonar människan med Gud. De erkänner ett syndafall och därmed behovet av en försoning mellan Gud och människa som sker genom Jesu kroppsliga död på Golgata kors. Bibelns berättelser anses vara historiska händelser och Bibeln den enda källan till kunskap om Gud och trons innehåll.

2.3 Framgångsfilosofi – *Once-born* synen

Gemensamt för de olika formerna av framgångsfilosofier är att de utgår från att tänkande har potential att bidra till antingen en positiv eller en negativ konsekvens. Framgångsfilosofier kan sammanfattas i uttrycket ”positivt tänkande” där begreppet kan stå för dels medlet för att uppnå positiva konsekvenser men omfattar även idén att det som är positivt är själva målet i form av framgång. Idén att tankar har andlig eller psykisk kraft och att människan genom positivt tänkande exempelvis kan hela sig själv ses ofta inom kvasi-vetenskapliga eller kvaisreligiösa inriktningar inom den mångfacetterade New Age-rörelsen.⁴⁴ Rätta tankar helar från sjukdom hävdar dessa grupperingar. Som bakomliggande orsaksförklaringar till att tankar kan hela från sjukdom ligger ibland kvasi-vetenskapliga och ibland kvasi-religiösa förklaringsmodeller.

New Thought är ett samlingsnamn för en grupp idéer vars gemensamma nämnare är att det ideala (det andliga) är överordnat - eller detsamma som - det reala (det materiella) och att alla primära orsaker utgår från det ideala eller andliga. På så sätt är tanken det som föregår det materiella och människor är andliga varelser i ett gudomligt universum där allt materiellt är underordnat den andliga människan. Eftersom det ideala är överordnat - eller samtidigt är - det reala kan diskontinuitet mellan dessa, i form av till exempel sjukdom, botas genom att den ideala (andliga) verkligheten ersätter den falskt reala (materiella). Alla sjukdomar och all brist är på så sätt metafysiska eller andliga problem som kan botas

---

⁴³ Bebbington, s. 20-50.

⁴⁴ York, M., ”New Age”, s. 308-312, ur *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*.

på ett andligt eller mentalt sätt. New Thought var också uttalat antidogmatisk då rörelsen menade sig stå för en universell andlighet där ingen försoning mellan Gud och människa är nödvändig eftersom människan är gudomlig. Frälsning består endast i att harmonisera den mänskliga gudomligheten med den materiella världen och på så sätt åstadkomma den andliga världens tillblivelse i den materiella.⁴⁵

New Thought reviderade succesivt fram till 1950-talet sina dokument från bibliska hänvisningar. Kanske var syftet att i en sekulär värld popularisera budskapet med en pseudovetenskaplig grund snarare än ett kristet fundament. På så sätt kunde New Thought tilltala även de människor som hade svårt att tillgodogöra sig religiösa förklaringar.⁴⁶ Å andra sidan finns rötterna i detta tänkande hos religionssynkretistiska rörelser som kan härledas vidare till österländsk religion och den tyska idealismen.⁴⁷ Omväxlande förklaras alltså idéerna med idealism eller adogmatisk andlighet, kristendomstolkningar eller till synes rationella vetenskapliga förklaringsmodeller.⁴⁸ Föreställningarna om hur helande genom tankekraft fungerar och det bakomliggande idékonceptet modifieras alltså utifrån vilka grupper som budskapet ska kommuniceras till. På så sätt kunde den animala magnetismens idéer a la Franz Mesmer (1734-1815) kommuniceras till grupper med kristen tro, åtminstone i dess mystiska former, via Emmanuel Swedenborgs (1688-1772) andelärer då Swedenborgska grupper integrerade magnetismens grundtankar i sitt andliga system.⁴⁹

Phineas Quimby (1802-1866) brukar ibland kallas New Thoughts fader. New Thought-anhängarna själva beskrev Quimby som den förste som praktiserade Ralph Waldo Emersons (1803-1882) transcendentalism. Även om det inte finns några belägg för att Emerson själv skulle ha praktiserat helande så menade New Thought-anhängare att helande-aspekten var en logisk konsekvens av den tyska idealism Emerson själv influerats av.⁵⁰ Quimby själv influerades av den animala magnetismen och hypotesen att animal magnetism kan bota människor. Hans slutsats var snarare i paritet med den unga psykologiska forskningen då han menade att förväntan på helandet var orsaken till helandet och inte den eventuella existensen av animal magnetism. Han ansåg också att traditionell kristendom och traditionell sjukvård gjorde människor sjuka genom sitt fokuserande på sjukdomen. Botemedlet från

⁴⁵ Braden, s. 9-25.

⁴⁶ Braden., s. 193-200. Se även s. 467-468 där Braden är av åsikten att New Thought spreds i Frankrike därför att det mesta av det religiösa innehållet skalades av och överensstämningen med medicinsk vetenskap betonades.

⁴⁷ James, *The varieties of religious experience*, s. 94; Braden, s. 26-46.

⁴⁸ James, s. 111.

⁴⁹ Johannisson, K., *Magnetisörernas tid. Den animala magnetismen i Sverige*. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1974, s. 50ff. Mesmer själv ville förklara den animala magnetismens effekter utifrån en vetenskaplig mekanistisk modell. Av flera olika skäl omgavs den animala magnetismen av ett mysticistiskt skimmer vilket i vissa kretsar har bidragit till idéns förändring. I dag betraktas fenomenet av den moderna neuropsykologin som en effekt av förväntan vilket benämns som psykosuggestion.

⁵⁰ Braden, s. 35.

sjukdom var att frigöra människor från negativ religion och medicinsk kunskap genom att ändra detta tänkesätt.⁵¹ Parallellerna till modern psykoterapi och beteendeterapi kan här skönjas.

Trots sitt namn är New Thoughts tankar äldre än både den tyska idealismen och andra samtida tankar. Redan under antiken förekom helanden genom meditation och suggestion i de grekiska Asklepiostemplen.⁵² Såväl Quimby själv som hans efterföljare hävdade dessutom att de upptäckt grunden för det helande som Jesus utförde under nytestamentlig tid.⁵³ En säregen företeelse inom New Thought blev Christian Science som grundades av Mary Baker Eddy (1821-1910). Till skillnad från flertalet New Thought-företrädare menade hon att kristendomen, i hennes version, var den sanna religionen som skulle praktiseras i institutionell form. Eddy menade också, till skillnad från majoriteten inom New Thought, att sjukdom och all annan form av brist var en illusion eftersom den enda sanna existensen var *Mind*.⁵⁴

Det som får anses vara kännetecknande för idéer inom framgångsfilosofin är att de har en öppen grundhållning och inhämtar argument för sina idéer från så vitt skilda fält som österländsk andlighet, moderna idealistiska filosofier eller psykologi. Ofta är företrädarna organiserade i löst sammansatta rörelser. Det finns vanligen ingen vilja att samla människor kring en organisatorisk institution med en given dogmatik utan inställningen är vanligen anti-institutionell och anti-dogmatisk. Den gemensamma nämnaren är dock alltid att tänkandet ses som en kraft som ska leda till positiva konsekvenser för den enskilda människan eller för ett gemensamt kollektiv.

2.4 Positivt tänkande - framgångsfilosofi och framgångsteologi

Fenomenet positivt tänkande som leder till helande kan genom historien skönjas i många olika former och med olikartade idékoncept som fundament. Med begreppen positivt tänkande avses i denna studie olika företeelser som kan hänföras till någon form av psykisk eller andlig tankekraft. I vissa sammanhang talar företrädarna hellre om tro på en personlig Gud och dennes löften till människor om helande. Idéerna om positivt tänkande i tankekraft-form kan vanligen hänföras till företeelser som går

---

⁵¹ Braden, s. 48-49, 41-42, 59-60. Den unga psykologin hade sina företrädare exempelvis hos den franske läkaren Ambroise-Auguste Liebeault (1823-1904) som startade den så kallade Nancy-skolan där suggestion användes som terapimetod. Quimby kom sannolikt i kontakt med den franska varianten av animal magnetism, utvecklad av Marquis av Puységur (1751-1825), som mer tog fasta på de psykiska aspekterna av magnetismen. Det var också Puységur som observerade att låg utbildning och okunskap ökade förväntan på effekt. Se exempelvis Johannisson, s. 152.

⁵² Braden, s.39; Johannisson, s. 12.

⁵³ Braden, s. 56.

⁵⁴ Braden, s. 13-25, 137-138, Mrs. Eddy uppvisade en stark ovilja att acceptera att andra än hon själv undervisade Christian Science. Det var hennes uppenbarelse av vad Christian Science bestod i som var den sanna versionen. Eddy tog till och med avstånd från personer som krediterade henne i sina egna böcker.

under beteckningen *mind-cure*. Idéer som utgår från en tro på Gud går vanligen under beteckningen *faith-cure*. I studien används dessutom begreppen framgångsfilosofi som inbegriper *mind-cure* idéerna och framgångsteologi som inbegriper olika *faith-cure* uppfattningar. Begreppet framgång används för att anknyta till att grupperna själva anser att målet är en perfekt hälsa baserat på rättighet. Medan framgångsfilosoferna vanligen baserar sina resonemang på en mängd olika idékoncept talar framgångsteologerna om Bibeln som fundament för sina tankar.

Det bör här noteras att det teoretiska resonemanget i studien kring fenomenet positivt tänkande och tro beaktar möjligheten att positivt tänkande och tro egentligen är ett och samma fenomen beskrivet i skilda terminologier beroende av det bakomliggande idékonceptet. Detta leder också tanken vidare att framgångsfilosofier och framgångsteologier inte helt och hållet är åtskilda företeelser utan många gånger integrerade i varandra utifrån det gemensamma antagandet att tankar eller tro har kraft att påverka människans hälsa i gynnsam riktning. Med andra ord, våra tankar eller vår tro har enligt företrädarna kraft att hela människor från sjukdomar. Detta förklaras, beroende av idékoncept med vetenskapliga, andliga och adogmatiska eller religiösa och dogmatiska argument.

Den framgångsteologiska inriktningen har ofta en explicit förankring inom den kristna världen. Företrädare för framgångsteologi anser sig ofta stå för biblicism. Ofta menar framgångsteologer att de representerar en levande och pragmatisk kristendom till skillnad från sekulariserade och dogmatiska kyrkor. Trots detta har den här typen av rörelser en vilja att bilda organisatoriskt starka sammanhang som kyrkor och ofta med en väldigt tydlig kristen dogmatik. De anser sig vidare stå för den traditionella kristendom som förmedlats av de historiska kyrkorna genom årtusendena genom att de vanligen bejakar tankar som att Gud har skapat världen och att Gud och skapelsen därmed är åtskilda, att Gud och människa har existerat i harmoni men att harmonin brutits och människan är i behov av att försonas med Gud. Medan framgångsfilosoferna talar om positivt tänkande talar framgångsteologerna om övervinnande tro. Det är tron som är kraften till att en människa kan övervinna de omgivande omständigheterna. Med tro säger sig framgångsteologerna mena förtröstan på en allsmäktig Gud som har förmågan att förändra omständigheterna. I vissa fall tycks det som om framgångsteologerna med tro snarare menar att tro på den egna tron förändrar omständigheterna.

2.5 Kenyon-kontroversen

Det har funnits, och finns fortfarande något kontroversiellt med Kenyon inom den svenska trosrörelsen. En av de tongivande inom Livets Ord, chefredaktören för tidningen Trons värld Krister Holmström

(1955-2009), uttalade sig 1989 i Trons värld angående Kenyon och menade att jämföra den moderna trosförkunnelsen och Kenyon var som att jämföra en Saab 9000 med en tvåtakts Saab. Med detta menade han att Kenyons form av trosförkunnelse var så olik den svenska trosförkunnelsen att analysen av Kenyons doktriner inte gav en rättvisande bild av svenska förhållanden. Holmström menade att Kenyon var en inspirationskälla till återupptäckten av nedbetonade läror snarare än en auktoritet inom systematisk teologi. Holmström skriver ”Det skulle inte förvåna mig om han [Johansson] är den ende svensk som har läst vissa av de böcker av Kenyon han hänvisar till!”⁵⁵ Holmströms artikel var en reaktion mot predikanten och teologen Hans Johanssons (1950-2008) analys av den svenska trosrörelsen. Kenyons böcker lästes av Livets Ords bibelskoleelever åtminstone så sent som läsåret 1988-1989. Sten Nilsson, som var verksam vid Livets Ords bibelskola under 1980-talet, uppger sig ha läst flera av Kenyons böcker.⁵⁶

En av de få böcker där Kenneth Hagin hänvisar till Kenyon, *The name of Jesus* säljs fortfarande år 2014 från Livets Ords bokshop. Hagin uttrycker där att han anser att Kenyons undervisning är uppenbarelse från Gud. Ekman har å andra sidan själv tagit avstånd från Kenyons säregna försoningslära, benämnd Jesus Died Spiritually som jag senare återkommer till, på ett sådant sätt att Ekman tycks vilja hänföra Kenyon till en ickekristen tradition.⁵⁷ Hagin framför just den läran i den nämnda boken.⁵⁸ Kenyon tycks vara en kontroversiell förkunnare även i de sammanhang där han bevisligen blivit läst. För att förstå mer om Livets Ord och dagens kristna positiva tänkande är det nödvändigt att närmare lära känna Kenyon, hans tankar och den idéhistoriska kontext han verkade i.

3. ANALYS

3.1 Kenyons biografi

Essek William Kenyon växte upp under enkla förhållanden i nordöstra USA. Redan som 12-åring bidrog han med hårt arbete till familjens försörjning samtidigt som han hade en vilja att studera. Som tonåring blev han kristen men redan efter något år lämnade han den metodistiska församling han trätt in i. I stället sökte han sig till Emerson College of Oratory i Boston, en skola känd för sin religionssynkretistiska ideologi, för att utbilda sig till skådespelare. Någon gång under den andra terminen 1893 träffade han sin blivande fru och tillsammans med henne återvände han till de

⁵⁵ Holmström, K., ”Hans Johanssons kritik missar målet”, *Trons värld*, nr 13, 7 juli 1989, s. 13-14.

⁵⁶ Lie, s. 133-134.; Nilsson, S., *Befriande tro*, s. 18, Nilsson beskriver Kenyons skrifter som ”underbara skrifter”.

⁵⁷ Ekman, U., ”Apropå den s.k. JDS-läran”, *Ulfekman.nu (Blogg)*, 11 april 2008. Hämtad 5 januari 2014.
<<http://ulfekman.nu/2008/04/11/apropa-den-sk-jds-laran/>>.

⁵⁸ Atkinson, *A theological appraisal*, s. 218-219.

väckelsekristna sammanhangen och blev redan efter några månader pastor i en liten väckelseförsamling. Han var sedan verksam i flera olika typer av församlingar innan han runt år 1900 startade sitt eget Bibelinstitut. Åren 1913-1914 drabbades familjen Kenyon av flera tragedier. Först brann familjens hus ner och endast Kenyons böcker kunde räddas. Hans sjukliga hustru Evva blev alltmer deprimerad och avled i februari 1914. Redan på hösten samma år gifte han om sig med Alice som han fick två barn med men äktenskapet slutade i skilsmässa år 1930. Från 1920-talet var han verksam i Kalifornien innan han slutligen bosatte sig i Seattle, Washington. Kenyon dog 1948 av cancer efter att in i det sista, som han såg det, försökt leda den kristna kyrkan bort från upplevelsecentrerad och emotionell tro till den rena kunskapen om Gud.⁵⁹

Kenyon studerade år 1892-1893 vid Emerson college of Oratory. Skolans grundare Charles Wesley Emerson (1837-1908) var en avlägsen kusin med den kände författaren och transcendentalisten Ralph Waldo Emerson. Under sitt liv befann sig Charles Wesley Emerson både inom den traditionella kyrkans teologiska ramar och inom New Thought. Han avslutade sitt liv som Christian Science-medlem.⁶⁰ Under en period undervisade han vid Faith Training college i Boston. Den skolan leddes av den kristne *faith cure*-predikanten och homeopatläkaren Charles Cullis (1833-1892).⁶¹ Det är också belagt att den sedermera kända New Thought företrädaren Ralph Waldo Trine (1866-1958) undervisade i retorik vid Emerson college samtidigt som Kenyon studerade där.⁶²

Det var några månader efter att Kenyon lämnat sina skådespelarstudier vid Emerson College som han och hans nyblivna hustru kom i kontakt med baptisten A.J. Gordons (1836-1895) Clarendon Street Church där de båda blev djupt troende. Kenyon blev tidigt inspirerad av den kristne filantropen och predikanten George Müller (1805-1898) vars motto var att den kristne ska förvänta sig att hans behov möts av Gud när denne närmar sig Gud i tro.⁶³

Kenyon blev känd för sin predikoförmåga. Han var en av de första radiopredikanterna runt 1930 och predikade ofta i den pentekostala församling i Los Angeles som leddes av den kvinnliga

---

⁵⁹ Lie, s. 15-31, Simmons, s. 35-44.

⁶⁰ Butterworth, E.W. *Kenyons influence of the use of the Scriptures in the Word of Faith movement through the teachings of Kenneth E. Hagin and Kenneth Copeland: A dogmatic study*, Dissertation for the degree of Master of Arts, Poetchefstroom Campus of the North-West University 2012, s. 18; Simmons, s. 4-10.

⁶¹ Simmons, s. 6. Charles Cullis anses vara en av de mer betydelsefulla personerna inom *faith cure*-rörelsen.

⁶² Simmons, s. 11-14.

⁶³ Simmons, s. 17-21; James, s. 467-472. William James nämner Müller som ett exempel på en person med en så stark betoning på sitt beroende av Guds omsorg att han inte ägde något annat än kläderna han hade på sig, sina möbler och de kontanter han hade i handen. Trots detta hade han en framgångsrik karriär och utrustade hundratals missionärer med kapital och förnödenheter. Bilden av Müllers tjänst inspirerade såväl Kenyon som andra inom den kristna väckelsen.

radiopredikanten Aimee Semple McPherson (1890-1944). Det var också från 1930-talet och framåt han skrev de flesta av sina böcker. Trots sin vänskap med McPherson ratade Kenyon pentekostal teologi på grund av att han ansåg denna betona olika erfarenheter av tron och känslouttryck snarare än det "naked word of God". Kenyon förhöll sig också negativt till den pentekostala företeelsen att tala i tungor.⁶⁴

Kenyon ratade också den samtida New Thought-rörelsen då han menade att denna stod för en andlig lära utan Gud, utan djävul och utan synd. Utan dessa fundament finns varken uppståndelse eller dom. Kenyon menar att detta är icke-andlig och falsk kunskap om verkligheten. Han klargör att människan i realiteten är skild från Gud och filosofier som säger att människan kan nå Gud utan medvetenhet om syndens realitet är falska.

Man has no approach to God. The sense of condemnation has given to him an Inferiority Complex that makes him a coward. It robs him of faith in himself, in man, in God and in His Word. This Sin Consciousness holds him in bondage. [...] This has led him into philosophy. He could no more keep away from the subject of God and religion than a hungry man can keep away from food. The sense of guilt, inferiority, failure and weakness makes him reason, and that reasoning we call philosophy. Because of this, Hagel [*sic*] eliminated God entirely from his philosophy. [...] In his philosophy, he also eliminated Satan. If there be no Satan, then there can be no sin. If there is no sin, there is no sin consciousness. [...] Man floats out into a universal mind and is absorbed by it. [...] You can see why Christian Science grew out of Hagel's [*sic*] philosophy. If there is no Satan, there is no disease and no death. Yet they all die.⁶⁵

Kenyon ansåg sig hela livet företrädare för en vital kristendom till skillnad från en kristendom som endast bestod av doktriner. För Kenyon är tro på doktriner, den döda bokstaven, en död och livlös tro medan Anden ger liv åt tron. Därför skriver Kenyon till exempel, "It is not a theory; it is a reality. It is not a doctrine; it is a Life."⁶⁶

3.2 Grunden för helande. Kenyons teologiska system

Tre av Kenyons doktriner uppvisar en hög grad av originalitet ur teologihistorisk aspekt. De är av stort intresse eftersom de ligger till grund för större delen av hans tänkande. Lärorna är också ömsesidigt beroende av varandra. Dessa doktriner utgörs av Kenyons antropologiska teori, hans uppfattningar om Guds försoning och frälsning i Jesu död och hans dualistiska epistemologi.

⁶⁴ Simmons, s. 33-34, 174; Lie, 117, 119-120.

⁶⁵ Kenyon, E., W., *Two kinds of Righteousness: The most important message ever offered to the church*, Kenyon's Gospel Publishing Society. 1st Edition 1942. Eighteenth printing 2004, s. 8.

⁶⁶ Kenyon, E., W., *Identification: A Romance in Redemption*, Kenyon's Gospel Publishing Society. 1st Edition 1942. Twenty-third printing 1998, s. 63.

3.2.1 Doktrin ett - Trikotomisk antropologi

Kenyon skriver redan på första sidan i boken *Two kinds of Righteousness* ”Man is a spirit being. He has a soul. He lives in his body.”⁶⁷ Människan *är* en ande, hon *har* en själ och *bor* i en kropp. Denna tredelade uppdelning av människan utgör grunden för hela hans systematiska teologi. Utan denna trikotomiska antropologi fungerar inte de övriga läror han presenterar. Tanken att människan i sitt sanna väsen är en andevarelse är central för Kenyon. Gud är ande och människan hans avbild. Alltså måste människan vara ande. Genom att människan är en ande kan allt som Gud vill ge till människan ges till anden. Därefter kan gåvorna genom människans tro på Guds löften komma även själ och kropp till del. ”It is the Word that heals our spirits” skriver Kenyon.⁶⁸ Kenyon fortsätter med att hävda att människan aldrig kan bli permanent tillfredsställd genom ”the things of the senses”⁶⁹

Människans hunger efter frid är ett andligt behov som bara kan mötas i kontakten med Gud. Det andliga behovet kan endast mötas i människans egna Jag som är ande. I själen och kroppen finns sinnesfunktionerna och den som söker det andliga eller riktar sin uppmärksamhet mot sinnlig eller själslig kunskap kan aldrig tillfredsställas i andligt hänseende. I den sinnliga världen styrs människor av känslor eller av förnuftet. Det är alltså viktigt för Kenyon att människan är en ande. Han måste kunna förklara hur en pånyttfödd kristen kan vara helig men inte samtidigt en syndare. Hur kan hon vara helig samtidigt som det är ett faktum att hon syndar? Kenyon förklarar:

One branch of the church has taught that after we are Born Again we still have the ”fallen nature” in us. That is the sin nature that came into Adam at the Fall. [...] It is Satan’s nature. Satan has imparted to man his own nature. They acknowledge the fact that God has provided a New Birth but that His New Birth is a flat failure. The only thing He can do is to give us Eternal Life and forgive us. He cannot take the old nature out of us. The whole thing is absurd. It is not true. It is not the Word. 2 Cor. 5:17, ”Wherefore if any man is in Christ, he is a new creature: the old things are passed away; behold, they are become new. But all these things are of God, who reconciled us to himself through Christ.” [...] We are either New creations or we are not. [...] If you live a life of weakness and defeat, it is because you do not know *what you are* in Christ.⁷⁰

Kenyon hävdar alltså att människan, i substantiell mening *är* en ny skapelse. Satans natur, den fallna naturen finns i människans ande. Den gudomliga naturen, som finns i människan efter pånyttfödelsen, finns i människans ande. Tanken om att människan till fullo är helig blir konkret och explicit med uppfattningen att människan *är* en ande. Kenyon kan nu hävda att frälsningen består i att människans

⁶⁷ Kenyon, *Two kinds of Righteousness* s. 6.

⁶⁸ Kenyon, *Identification*, s. 15.

⁶⁹ Kenyon, *Two kinds of Righteousness* p. 6.

⁷⁰ Kenyon, *Two kinds of Righteousness*, s. 10-11. (Uppsatsförfattarens kursivering).

ande blir fri från Satans natur och ersätts med Guds natur. Genom att vara i okunskap om vem hon är som pånyttfödd människa i Kristus, riskerar hon att leva som om hon vore syndare och helig samtidigt.

In the Spirit's great argument of our Identification with Christ He said that our old man, this hidden man of the heart, *our spirit, the real man* who was filled with spiritual death, Satanic nature, was nailed to the cross in Christ. Christ went there, not for Himself, not as a martyr, but as a Substitute. We were nailed to the cross with Christ.⁷¹

Om nu anden till fullo är helig så menar Kenyon att människan inte samtidigt är syndare och helig. Synden befinner sig således utanför människan själv, utanför hennes ande vilket för Kenyon innebär att den syndiga naturen endast existerar i människans själ och kropp vilket alltså inte är hennes sanna jag utan hennes av anden underordnade mänskliga funktioner.

3.2.2 Effekter av doktrin ett - Kristusidentitet

Kenyon menar att människan är ett andligt väsen. Utan kontakt med Guds Ande var hon substantiellt död. Människans ande, det vill säga det sanna jaget, kan transformeras till gudomlig natur genom pånyttfödelsen. Eftersom Guds natur är hel måste jaget vara helt. Grunden för denna tanke är att den gamla och döda människan, fylld med satanisk natur, naglades fast vid korset tillsammans med Jesus i hans ställföreträdande andliga och sedermera kroppsliga död. Genom att tro på denna försoning i Kristus kan människans döda och sataniska ande omvandlas till en ande med liv och gudomlig natur. Kenyon skriver följande för att illustrera detta:

True, we have mortal bodies, but this mortal body is filled with the life of God. [...] Romans 6:14 "Sin shall not have dominion over you", or literally, "Sin shall not lord it over you." Neither shall disease and pain lord it over us.⁷²

Eftersom anden är gjord till gudomlig natur måste det ovillkorligen leda till att allt ont i den själsliga och kroppsliga sfären också ska upphöra att existera. Kenyon säger därför att det är abnormt för en kristen att vara sjuk eftersom sjukdom inte tillhör en ande med gudomlig natur.⁷³

Kenyon försöker inte i någon av de analyserade böckerna argumentera för doktrinen om att människan är en ande. Han konstaterar bara att det förhåller sig så. Teologen Atkinson har försökt påvisa att doktrinen har ett vagt stöd vid en exegetisk analys. Begreppen ande och själ används till exempel ibland synonymt i Bibeln. Doktrinen förekommer inte, i Kenyons rigida variant, vare sig hos de stora

⁷¹ Kenyon, *Identification*, s. 10. (Uppsatsförfattarens kursivering).

⁷² Kenyon, *Identification*, s. 14.

⁷³ Kenyon, *Identification*, s. 19.

reformatorerna eller samtida väckelseförkunnare. Däremot ter sig doktrinen ligga mycket nära New Thought-anhängaren Trines idéer.⁷⁴ Trine menade att genom att se sig själv som en ande transcenderar kraft in i en människas liv.⁷⁵ Som vi ska se har Kenyons ande- antropologi essentiell betydelse för hur han tänker sig den kristna frälsningen (soteriologi) och förutsättningarna för kunskap (epistemologi) om andliga ting.

3.2.3 Doktrin två - Förändligad soteriologi

Kenyon utgår i sin doktrin om den kristna frälsningen från idén att människan är en ande precis som Gud är en ande. Vid syndafallet som beskrivs i 1 Mosebok menar Kenyon att Adam först dog i sin andevarelse innan han många år senare dog en fysisk död. Den andliga döden innebär för Kenyon en substantiell transformering av den mänskliga anden. Människan skiljdes från Gudsrelationen och miste sin gudomliga natur. Den gudomliga naturen i människans ande ersattes i den andliga döden av Satans natur och hennes relation andligt sett blev nu med Satan och inte med Gud.

I traditionell kristendom får syndafallet konsekvensen att människans relation med Gud måste återupprättas i en försoning mellan Gud och människa. Kenyon menar att förutsättningen för en återupprättad relation mellan Gud och människa är att människans ande återskapas till sin ursprungliga gudomliga natur. Hennes ande måste födas på nytt och i realiteten få samma gudomliga natur som hon hade innan syndafallet. Kenyon presenterar tanken att Jesus inte bara dog en kroppslig död på korset utan även en andlig död. Kenyon menar att Jesus hade en perfekt kropp i avseendet att den var odödlig. På samma sätt hade Adam en perfekt kropp, innan den andliga döden, som var odödlig. Adams ande dog när han syndade i syndafallet och först många år senare dog han också fysiskt. På samma sätt måste Jesu ande först dö innan han kunde dö kroppsligen. Synden måste alltså ta Jesu ande i besittning för att han skulle kunna dö kroppsligen. Kenyon menar vidare att om Jesu kropp hade varit dödlig precis som våra mänskliga kroppar skulle hans död på korset bara varit en martyrs död och inte en ställföreträdande och försonande död.⁷⁶ Kenyon anknyter också till den juridiska tanken i försoningsläran då han hävdar att den kristna människan har fått legal rättighet till allt som försoningen med Gud innebär. För Kenyon innebär detta också en legal rättighet att inte behöva vara sjuk utan ha perfekt hälsa⁷⁷

⁷⁴ Atkinson, W., "Spirit, Soul and Body", *Refleks*, nr 5-1, 2006, s. 98-118.

⁷⁵ Trine, *In Tune With the Infinite or Fullness in Peace, Power and Plenty*, Dodge Publishing Company, New York 1910 (1st Edition 1897), s. 152.

⁷⁶ Kenyon, *Identification*, s. 16-17.

⁷⁷ Kenyon, *Identification*, s. 13-15

That is, Jesus died two deaths on the cross: He died spiritually before He died physically. [...] He could not be killed; He could not die. Why? Because His body was not mortal. Jesus had a body like Adam's before he sinned. It was a perfect, human body, not Mortal, nor Immortal. It was a body that could not die until sin had taken possession of His spirit. In other words, Jesus had to die spiritually before He could die physically. If Jesus' body had been like yours and mine, the He was not Deity, He was not a Substitute, and He did not die for our sins; He merely died as a martyr. [...] Paul says, "If we died with Christ, we believe we shall also live with Him." Romans 6:8 and 2 Timothy 2:11. In these scriptures we notice we died with Christ when He died.⁷⁸

I modern teologisk analys har denna doktrin kommit att kallas Jesus Died Spiritually (JDS) vilken uttömmande analyserats av Atkinson 2007.⁷⁹ Atkinsons studie visar att JDS-läran är en säregen lära som inte tydligt kan återfinnas i kyrkohistoriens dogmatik och inte heller kan sägas ha något starkt stöd vid en exegetisk analys. Grunden för JDS-läran kan spåras till Kenyons andecentrerade antropologi. Det förekommer förvisso att en och annan väckelsepredikant lyfter fram likartade doktriner i sin förkunnelse men Kenyon står för sig själv med en originell och väl utvecklad doktrin om försoningen som innebär att Jesu kroppsliga död i praktiken inte räcker för att försona människan med Gud.⁸⁰ Kenyon måste lösa problemet som uppstår med människans andliga död och genom att Jesus också dör en andlig död. Först därefter kan Jesus dö kroppsligen men då endast som en konsekvens av den andliga döden. Vid jämförelse med traditionell kristendom är en sådan lära dogmatiskt problematisk eftersom traditionell kristendom utgår ifrån att Jesu kroppsliga död och hans blod i materiell mening löste det andliga problemet med synden. Dock går Kenyons doktrin inte att jämföra med New Thought som helt förkastade tanken på behovet av en försoning mellan människa och Gud. Tanken på att något materiellt, som blod, kan åstadkomma en andlig förändring tedde sig som rent absurd för New Thoughts representanter.⁸¹ Kenyon bejaktar New Thoughts idé om att andliga problem måste ha andliga lösningar, samtidigt som han bejaktar den kristna dogmatiken att Jesus måste dö på korset för att försona Gud och människa. Därmed utgör Kenyons försoningslära ett originellt inslag i den kristna kyrkans historia samtidigt som hans försoningsdoktrin aldrig skulle accepterats inom New Thought.

3.2.4 Doktrin tre - Dualistisk epistemologi

The word "knowledge" comes from the Greek word "epignosis" which means correct knowledge, full, complete knowledge. [...] Someone says, "It does not seem credible that we could have perfect knowledge." Why shouldn't we? We have a perfect Revelation of His will. [...] Our Redemption is perfect, completed Redemption that meets every

⁷⁸ Kenyon, *Identification*, s. 16-17.

⁷⁹ Atkinson, *A theological appraisal of the doctrine that Jesus died spiritually as taught by Kenyon, Hagin and Copeland*.

⁸⁰ Atkinson, s. 27, 124, 157f, 249, 259.

⁸¹ Trine, *The Greatest Thing ever Known*, Thomas Y. Crowell & Company Publishers, New York 1898, s. 55-56.

need of the human and answers every challenge of divine fullness. If this is true, I don't know why we cannot have complete knowledge. I want you to notice in Jn. 3:3-36 we are born "from Above." [...] The New Creation is the work of the Holy Spirit through the Word. It is a perfect work.⁸²

Kenyon talar ofta om det han kallar sinneskunskap och uppenbarelseskunskap. Sinneskunskapen är den form av kunskap som endast kan betrakta den fysiska världen så som den ter sig genom våra fem sinnen.⁸³ Uppenbarelseskunskapen är den form av kunskap som hänför sig till den andliga verkligheten. Denna dualism är av central betydelse för Kenyon. Sinneskunskapen är förrädisk eftersom Satan kan ljuga för människor genom att manipulera känslor eller andra sinnesintryck. Den andliga kunskapen är dock alltid säker eftersom den hänför sig till vad Gud säger och vill. Genom att Kenyon tänker sig att människan är en andevarelse (doktrin ett) som i försoningen återfått den förlorade gudomliga naturen (doktrin två) så kan hon nu kanalisera konsekvenserna av den gudomliga naturen i hennes ande genom att bejaka den absolut sanna andliga kunskapen och vägra acceptera den sinnliga och bedrägliga kunskapen (doktrin tre). En logisk reflektion av Kenyons system är att det tycks vara så att människan kan motverka åldrandets sjukdomar och kanske även naturliga åldrandeprocesser genom att bejaka den andliga absoluta kunskapen tillräckligt. Kenyon själv drog aldrig sina slutsatser så långtgående utan nöjde sig med att tro att människan kan uppnå en hög ålder utan sjukdom som exempelvis cancer.⁸⁴ Dock ansåg Mary Baker Eddy i Christian Science-rörelsen att åldrandets processer kunde motverkas.⁸⁵

Liksom de första två doktrinerna i viss mån överensstämmer med traditionell kristendom så finns tanken om en sanning som är andlig och en som är sinnlig omnämnd i Bibeln. I 1:a Korintierbrevet kapitel två gör Paulus en utläggning där *psychicos*-människan ställs mot *pneumatikos*-människan. Det grekiska *psychè* kan översättas till det svenska själ och *pneuma* till ande varför en paulinsk dualism mellan själ och ande tycks uppenbar. Dock är inte exegetiken självklar eftersom Paulus inte är konsekvent i sin användning av begreppen. Ibland används begreppen exempelvis synonymt. Den traditionellt vedertagna dualismen har ifrågasatts av såväl konservativ som liberal teologi.⁸⁶ Den kristna mystiken har genom historien i dess olika former betonat föreställningen om den immanenta gudomliga

⁸² Kenyon, *Identification*, s. 52-53.

⁸³ Kenyon, *Identification*, s. 11 där Kenyon skriver, "Sense-Knowledge men and women who surrounded the cross could only see the *physical man*, Jesus, hanging there. God could see His spirit [...] Demons could see the real man, hidden in that body." (Uppsatsförfattarens kursivering).

⁸⁴ Simmons, s.242.

⁸⁵ Baker Eddy, M., *Science and health. With key to the Scriptures*, Edition 1910 (1st edition 1890), s. 245, 253.

⁸⁶ I Paulus 1:a Korintierbrev 2:14-15a skriver Paulus, "En oandlig (grek. *psychicos*) människa tar inte emot det som tillhör Guds Ande. Det är dårskap för henne, och hon kan inte förstå det, eftersom det måste bedömas på ett andligt sätt. Den andliga (grek. *pneumatikos*) människan däremot bedömer allt." (Svenska Folkbibeln). Det har diskuterats om Paulus hade en dualistisk eller monistisk antropologi. Ibland tycks han vara monist och ibland dualist. Traditionellt har kyrkan haft en dualistisk föreställning men denna dualism bekräftas inte explicit av exegetiken. Se Atkinson, s. 105-107.

kunskapen hos vissa troende människor vilket också har påverkat traditionell kristendom.⁸⁷ För Kenyon utgör Guds Ord den sanna andliga kunskapen medan det vi ser med våra ögon utgör Sinneskunskapen. Den andliga kunskapen ska råda över sinneskunskapen. Kenyon argumenterar:

We understand that sickness is spiritual. It is manifested in our physical bodies as a disease. The world sees sickness in our bodies, God sees sickness in our spirits. God heals us through the Word. [...] It is the Word that unveils to us what we really are in Christ – New Creations. It is the Word, then, that brings healing to these sick spirits of ours. Sickness is a spiritual condition manifested in the physical body. If He was made sin, and if He put our sin away, we need not to be ruled by it. If he was made sick with our sickness, and if He put our diseases away, we need not to be ruled by sickness and disease.⁸⁸

Det faktum att Gud, sett ur den troendes ögon har den yttersta makten i egenskap av Gud, implicerar inte nödvändigtvis att det andliga i generell mening är mer sant än det sinnliga. Ändå tycks det ibland som om Kenyon drar just den slutsatsen och verkar inte vara medveten om problematiken med att flytta den yttersta makten från personen Gud till en kunskapsteori som säger att den andliga kunskapen är mer sann än det sinnliga. Kenyon riskerar ju därmed att hamna i en deistisk föreställning enligt vilken Guds suveränitet åsidosätts av Guds lagar. Även i detta avseende tycks Kenyon ideologiskt befinna sig närmare New Thought än traditionell kristendom. Företrädarna för New Thought ansåg vanligen att Gud inte var personlig utan snarare en andlig princip som är nåbar genom andliga lagar.⁸⁹ Kenyon skulle förvisso kunna hävda att han utgår ifrån att personen Gud i sin makt har bestämt att saker och ting ska vara på ett visst sätt och i detta fall att det andliga föregår det sinnliga och materiella och därför skiljer sig från New Thought. Kenyons konflikt med traditionell kristendom blir dock uppenbar när han hävdar att grunden till hälsa ligger i att bekänna andens fullkomliga natur (som förvisso gudomliggjorts av en personlig Gud) med syftet att hälsan ska fullkomnas även i kropp och själ.⁹⁰

Kenyon tycks befinna sig närmare New Thoughts tro på andlig lagbundenhet än traditionell kristendom.⁹¹ Kombinerat med doktrin ett och två blir Kenyons epistemologi komplicerad i relation till traditionell kristendom. Samtidigt är det problematiskt att veta riktigt hur Kenyon egentligen tänker eftersom han ibland också tycks anta att kristna kan be till Gud om helande.⁹² En fundering är varför

⁸⁷ Simmons, s. 72, 88-89. Kanske har de kristna mystikerna betonat människans andliga sida som ett argument för människans potential till förening med Gud och möjlighet till gudomlig kunskap. Traditionella kyrkor har betonat motsättningen mellan ande och det mänskliga och stärkt människans roll som en syndare frälst av nåd.

⁸⁸ Kenyon, *Identification*, s. 15.

⁸⁹ Simmons, s. 145; Braden, s. 13-14.

⁹⁰ Simmons, s. 239-241, Smith, s. 139-140.

⁹¹ New Thought och Christian Science menar att helande sker som en konsekvens av en andlig lag och inte av en personlig Guds vilja. Se exempelvis Braden, s. 10.

⁹² Lie, s. 95-104.

det skulle vara nödvändigt att be till Gud om Gud redan gjort människan fullkomlig i anden och allt den troende behöver göra är att använda denna kunskap till att tänka och bekänna fram helandet.⁹³ Å andra sidan talar också New Thoughts företrädare om att be till Gud trots att de tenderar att avpersonifiera Gud. Kenyon tycks avseende de två första doktrinerna befinna sig i en viss samklang med New Thought. I och med Kenyons doktrin tre tycks det bli mer explicit att Kenyon fjärmar sig från traditionell kristendom och snarare talar som en kristen mystiker.⁹⁴

3.2.5 Effekter av doktrin tre - Identitetskunskap med frälsande kraft

Att anden transformeras till gudomlig natur innebär inte per automatik att kroppen blir frisk. För att detta ska ske måste den transformerade människan börja tänka i överensstämmelse med sin gudomliga natur. Kenyon skriver att när vi förstår vad identifikation med Kristus innebär så inser vi att sjukdomar inte kan råda över oss.⁹⁵ Anledningen till att inte vara fri från sjukdom är för Kenyon relaterat till okunskap om vem jag är och vad jag äger i den andliga världen, det vill säga vad jag är och har i Kristus. Det är kunskap om identitet i Kristus som ger helandet. Den kunskapen måste praktiseras för att den ska kunna manifesteras. Sanningen om helandet ska talas och ageras oavsett vad omständigheterna säger. Kenyon menar alltså att sjukdomen i grunden är ett andligt problem. Med rätt kunskap, utifrån Ordet, om den andliga tillvaron förstår den transformerade människan att hon inte längre behöver vara sjuk eftersom Jesus redan burit alla sjukdomar på korset. Rätt tänkande leder alltså till helande.

3.2.6 Effekter av doktrin tre- Intuitiv dogmatism

För Kenyon nås sanningen genom Guds ord i Bibeln (men uppenbarad av Guds röst i anden). Kenyon hade dock ett komplicerat förhållningssätt till Bibeln och det är svårt att se en konsekvent linje hos honom. Kenyon ansåg exempelvis att de tre första evangelierna, Matteus, Markus och Lukas inte var hundra procentig uppenbarelseskunskap eftersom lärjungarna skrev utifrån sinneskunskap vad de hört och sett medan Paulus brev var av Anden uppenbarad kunskap och således hundra procentig. Å andra sidan ansåg han att Bibeln var hundra procentigt verbalt inspirerad på så sätt att Bibelns alla författare inte haft en egen möjlighet att ens välja vilka ord de skulle använda.⁹⁶

Kenyon säger sig ha vetat under många år att Jesus dog två gånger på korset, först andligt och sedan kroppsligt. Dock tog det flera år innan han kunde bekräfta denna intuitiva kunskap med stöd av Bibeln.

⁹³ Smith, s. 139. Smith refererar till ett flertal citat av Kenyon där han hävdar att den troende *endast* behöver bekänna hälsa.

⁹⁴ Simmons, s. 136.

⁹⁵ Kenyon, *Identification*, s. 14.

⁹⁶ Simmons, s. 105-106.

Det skedde när han läste Bibelns Jesaja bok kapitel 53 och vers 9; "And they made his grave with the wicked, and with a rich man in his deaths."⁹⁷ Kenyon drar slutsatsen att skälet till att ordet död i hebreiskan anges i pluralis är på grund av att människan består av ande och kropp. Kenyon menar därför att Jesus dog andligen och kroppsligen. Det är dock möjligt att läsa texten utifrån kännedom om hebreisk grammatik men då blir texten inte ett stöd för Kenyons tanke då hebreisk grammatik ibland använder sig av verbformen infinitivus absolutus för att göra förstärkningar av en händelse. I svenskan ser vi en grammatisk överföring från hebreiskt bibelspråk till uttrycket "att döden dö". Kenyon skulle mycket väl kunna ha avfärdat den grammatiska förklaringen på grund av vad hans intuitiva förståelse sa honom men också på grund av hans behov av att vilja läsa Bibeln så bokstavligt som möjligt. För Kenyon blev den bokstavliga betydelsen baserad på den engelska grammatiken, trots hans emellanåt uttryckta tro på Bibelns verbalinspiration, snarare än ett hänsynstagande till den historisk-grammatiska metodiken. Kenyon kan ha sökt stöd för sitt sätt att få uppenbarelse över Ordet hos väckelsekristendomens representant R. A. Torrey. Han menade att med den helige Andes hjälp kan den kristne ha mer kunskap om Bibeln än den teologiskt och språkligt skolade.⁹⁸

Den historisk-grammatiska metoden har av tradition använts inom den reformatoriska kyrkan som metod att tolka Bibeln. Metoden tar hänsyn till textens historiska miljö och hebreiska, arameiska och grekiska grammatiska regler.⁹⁹ Under inflytande av den nyplatonistiska skolan utvecklade kyrkofadern Origenes (185-ca 254) den allegoriska metoden. Kortfattat innebär den att texterna, utöver sin bokstavliga mening kan ha allegoriska betydelser på flera olika nivåer.¹⁰⁰ Under kyrkohistorien har ofta den andliga förståelsen lyfts fram som ett föredöme; "[d]et som tillhör Guds Ande [...] är en dårskap för henne [den oandliga människan] [...] eftersom det måste bedömas på ett andligt sätt"¹⁰¹ Den bakomliggande tanken är ofta att bibeltexterna och en teoretisk förståelse av desamma inte räcker för en praktisk förståelse. Ibland övergår den tanken till en regelrätt idé om att kunskapen om Gud måste förstås och bekräftas på ett andligt sätt. Under 100-talet verkade Montanus som menade att Gud kan förmedla kunskap om sanningar direkt genom Anden.¹⁰² Den traditionen, som brukar hänföras till den intuitiva vägen till kunskap om Gud, har fortsatt hos kristna mystiker, kväkarrörelsen och även de traditionella väckelserörelserna i mer eller mindre omfattande utsträckning.¹⁰³ I reformatorisk tradition sätts dock aldrig Andens tilltal och uppenbarelse över det skrivna Ordet. I stället menar dessa att Anden

---

⁹⁷ Kenyon, *Identification*, s. 16.

⁹⁸ Simmons, s. 93-94.

⁹⁹ Butterworth, s. 10.

¹⁰⁰ Chadwick, H., *Den tidiga kyrkans historia*, Nya Doxa 1998. 1st edition 1967. 2nd edition 1993, s. 96-109.

¹⁰¹ 1 Korintierbrevet 2:14, (Svenska Folkbibeln).

¹⁰² Chadwick, s. 48-49.

¹⁰³ Simmons, s. 88-89.

kan göra det skrivna Ordet levande för den kristne. Ett klassiskt exempel är hur Luther plötsligt förstod att “den rättfärdige ska leva av tro.”¹⁰⁴ När Luther läste detta insåg han att kristna inte behöver utföra gärningar för att vara kristna. Det räcker med att tro.

Butterworth visar i sin studie, vid en jämförelse med reformatörernas metod att tolka Bibeln att Kenyon inte följer de reformatoriska principerna vid bibeltolkning.¹⁰⁵ Kenyon hävdar att Bibeln är Guds ord i sin bokstavliga betydelse som uppenbaras av Guds Ande. Bibeltolkning där hänsyn tas till språkliga, kontextuella och historiska aspekter (den historisk-grammatiska metoden) är uttryck för osäker sinneskunskap och således inte pålitlig. Principen om det av Anden belysta och vitaliserade Ordet följer Kenyon alltså i omvänd form, när han hävdar att den andliga kunskapen föregår kunskapen såsom den förmedlas via Ordet. Kenyon kan alltså inta en dubbel inställning i frågan om det andligt uppenbarade Ordet. Dels är Ordet andligt uppenbart samtidigt som den bokstavliga betydelsen är korrekt. Utifrån sin egen förändrade epistemologi blir det ingen motsättning för honom att hävda att han kan få intuitiv och andlig kunskap som han sedan kan bekräfta i den bokstavliga betydelsen. För Kenyon föregår den andliga uppenbarelsen det skrivna Ordet. Traditionell kristendom baserad på reformatorisk grund hävdar inte något liknande. Hos dessa handlar det snarare om att det bokstavliga Ordet levandegörs genom Anden.

För Kenyon är rätt dogmatik av stor betydelse. Rätt dogmatik är exempelvis kunskap om vem den kristne är som en andevarelse efter pånyttfödelsen. För detta krävs att dogmatiken grundas i en försoning mellan Gud och människa enligt vilken Jesu ande dör för att människans ande ska bli levande och Jesu kropp i bokstavlig bemärkelse blir sjuk för att människan ska bli frisk. Kenyon menar att de stora reformatörerna aldrig insåg vidden av den kristna försoningen. Hade de gjort det hade de enligt Kenyon dragit samma slutsatser som Kenyon själv. Därför ansåg sig Kenyon ha goda skäl att skriva boken *What happened from the cross to the throne* med undertiteln *Should have been written 400 years ago*.¹⁰⁶ Han anklagar sina samtida kollegor för att föra människor bakom ljuset med sin teologi och dogmatik:

Theology has failed to interpret the plan of Redemption in such a manner as to remove this Sin Consciousness from the minds of those who accept Christ. In fact, most of the ministers who are classed among the orthodox, continually preach sin instead of Righteousness, and keep their congregations under condemnation rather than lead them out into

¹⁰⁴ Romarbrevet 1:17b, (Svenska Folkbibeln).

¹⁰⁵ Butterworth, s. 10.

¹⁰⁶ Kenyon, *What happened from the cross to the throne. Should have been written 400 years ago*. 1st edition 1945.

liberty where faith can function.¹⁰⁷

Kenyon avfärdar New Thought och Christian Science för att de står för en icke-traditionell dogmatik enligt vilken synden och försoningen inte existerar men han avfärdar också den traditionella kyrkan för att de har en dogmatik som förkunnar att den kristne är syndig i stället för att förkunna vad den kristne är i Kristus.¹⁰⁸

3.3 Kenyons optimism. Guds rike är nu.

Allt gott för människan finns nu i den här tiden menar Kenyon. Vi behöver inte vänta på en kommande tid efter döden. Guds rike är här nu. Kenyon vänder sig emot en livlös kristendom såsom den ofta presenterades i kalvinistisk form. Kalvinismen, men även andra kyrkliga inriktningar menade vanligtvis att allt gott för människan endast finns i en kommande tid. I den här tiden är människan sjuk och lidande, helt under syndens och ondskans inflytande. Kenyon polemiserar:

The church has been very strong in teaching man his need of Righteousness, his weakness and inability to please God. [...] She has preached against unbelief, world conformity, and lack of faith, but she has been sadly lacking in bringing forward the truth of what we are in Christ, or how Righteousness and faith are available. Most of our hymns put our redemption off till after death. We are going to have rest when we get to heaven. We are going to have victory when we get to heaven. We are going to be overcomers when we get to heaven. We are going to have peace with God when we get to heaven. There will be no more failings when we get to heaven. We have nothing on this side except failure, misery, disappointment and weakness.¹⁰⁹

Kenyon menar att hans upptäckt av Bibelns löften till människan kommer att revolutionera kyrkan när kyrkan väl får tag på budskapets innehåll. Genom att citera från Bibeln, Paulus brev till Efesierna kapitel 2, vers 6; "[...] han har uppväckt oss med honom och satt oss med honom i den himmelska världen, i Kristus Jesus [...]"¹¹⁰ vill Kenyon få läsaren att tänka att allt som den traditionella kyrkan placerat i ett kommande liv efter döden faktiskt finns här och nu. De kristna som fortfarande lever i föreställningen att hälsa och framgång tillhör livet efter döden lever kvar i den sinnliga kunskapen. De har till och med låtit sig bedras av sinnlig kunskap i stället för att tro och praktisera vad Guds löften egentligen säger.¹¹¹

We look upon people through love's eyes. We used to say, "They are reaping what they have sown." We used to see

¹⁰⁷ Kenyon, *Two kinds of Righteousness*, s. 32.

¹⁰⁸ Kenyon, *Two kinds of Righteousness*, p. 8-9.

¹⁰⁹ Kenyon, *Two kinds of Righteousness*, s. 9.

¹¹⁰ Efesierbrevet 2:6, (Svenska Folkbibeln).

¹¹¹ Kenyon, *Identification*, s. 31, 65.

them through Sense-Knowledge eyes. Now we say, "Father, help me to help them. I am taking your wisdom and your strength to carry the load that they have failed to take strength to carry. They have been deceived by Sense Knowledge."¹¹²

3.4 Den sanna kyrkan enligt Kenyon

The church does not appreciate what she is as declared in the Word. We have been taught that we were unworthy and unrighteous, that we were weak and had no faith, for so long that it has become a chronic disease.¹¹³

Kenyon gör anspråk på att representera den sanna och rätta kyrkan. Den består av individer som har anammat rätt dogmatik, det vill säga varken adogmatisk New Thought eller traditionell osann dogmatik utan Kenyons dogmatik. Den traditionella kyrkan, menar Kenyon, håller människor i fångenskap och hindrar dem från att leva utifrån den sanna och vitala tron. Genom att den traditionella kyrkan bejaktar sinneskunskap håller den människor i fångenskap i disharmoni, sjukdom och nederlag. Den sanna kyrkan gör anspråk på att Guds rike redan i den här tiden existerar och att människan genom rätt tro och rätt tänkande om vem Gud är och vad människan är i Kristus kan nå sin fulla potential i kraft, frid och hälsa. Trots detta anspråk menar Kenyon ändå att människor i andra kristna sammanhang är födda på nytt, men är vilseledda och i behov av kunskap som kan ge dem det vitala kristna liv som de borde ha.

Satan seeks to keep us sin conscious and to rob us of our son consciousness. As long as he can keep us sin conscious we are whipped. Almost all of the teaching today tends to keep the people under condemnation. The ministry has never realized that its work is to free man from sin consciousness and make him God conscious, son conscious, victor conscious, faith conscious, love conscious.¹¹⁴

3.5 Sammanfattning av källanalys

För Kenyon är effekter av tron på Gud såsom helande av stor central betydelse. Det verkar som om Kenyon menar att hälsa ärar Gud lika mycket som att den kristna människan lever ett heligt och moraliskt högstående liv. För att kunna förklara och motivera en fullkomlig hälsa utifrån en kristen dogmatik förutsätter han att kristen dogmatik innehåller en trikotomisk antropologi, en andlig frälsning (soteriologi) ur ett andligt problem och en dualistisk epistemologi. Vägen till dessa doktriner sker genom att han förutsätter en dogmatik som kan förstås intuitivt snarare än genom historisk-grammatisk

---

¹¹² Kenyon, *Identification*, s. 65.

¹¹³ Kenyon, *Two kinds of Righteousness*, s. 46.

¹¹⁴ Kenyon, *Identification*, s. 50.

förståelse. Trots detta menar han sig undervisa från Guds nakna ord.¹¹⁵ Han förutsätter att Gud verkar i livets alla avseenden redan i den här tiden och inte bara bortom döden. Genom att bejaka kunskapen om identiteten i Kristus når människan frälsning i livets alla avseenden. Denna form av tro kan utövas i en kyrka men i så fall kyrkor som bejakar ”The new kind of Christianity”. Den sanna kyrkan består av kristna som nått kunskap om den nya kristendomen. Människor i andra kristna sammanhang kan dock vara kristna men som vilseledda av traditionella kyrkor i behov av hjälp för att nå det sanna och vitala kristna livet.

4. AVSLUTANDE DISKUSSION

4.1 Kontextualisering

Efter denna analys av Kenyons två skrifter är det av betydelse att kontextualisera Kenyon i det idéklimat han verkade inom. Som nämnts var hans huvudsakliga inspiration den kristna väckelsen, med sin fokusering på att religionen skulle vara en levande tro (vital) och traditionell kristendom med sin betoning av den rätta läran (dogmatism). Men Kenyon nöjde sig inte med en traditionell kyrka eller ens en väckt kyrka. Kenyon förespråkade perfekt helighet och perfekt hälsa redan här på jorden och därför blir likheterna med den samtida New Thought-rörelsen påtagliga. Medan New Thought å sin sida alltmer fjärmade sig från kristendom, befäste Kenyon å andra sidan sin originella teologi som kunde förklara helande, som också fanns inom New Thought, utan att Kenyon behövde överge sin kristna tro. Under Kenyons tid vann också den amerikanska pragmatismen sina anhängare då fokus alltmer var på religionens resultat snarare än doktrinerna bakom resultatet.¹¹⁶ I detta sammanhang harmoniserade Kenyons kristna helandebudskap med såväl New Thought som den moderna psykologins positiva tänkande. Kenyon kan därför ses som en kristen väckelseförkunnare, som en kristen New Thought-anhängare eller som en del av den amerikanska religiösa pragmatismen.

4.2 Kenyon som kristen

4.2.1 Metodismen och den kristna perfektionismen.

Under den kristna mystikens inflytande tog John Wesley till sig tanken att det är möjligt för en kristen att uppnå perfektion i det andliga livet. Wesley var en flitig läsare av den kristna mystikens litteratur och läste exempelvis 15 verk av Cambridge platonisten John Norris (1657-1711) under åren 1725-1735. Wesley övergav snart mystikerna då han ansåg dem vara introspektiva, passiva och anti-institutionella.

¹¹⁵ Simmons, s. 43.

¹¹⁶ Jag avser här i första hand den allmänna pragmatiska mentalitet som präglade Amerika från 1920-talet och framåt. Den filosofiska inriktningen pragmatism var, så vitt jag kan förstå, en del av denna allmänna pragmatiska mentalitet.

Dock bevarade han tanken han fått hos mystikerna att det är möjligt att fullständigt förenas med Gud. Denna tanke delade väckelsekristna med mystikerna även om konsekvenserna kunde vara olika. Tanken på möjligheten att förenas med Gud lade även grunden för en rigid metodism.¹¹⁷ I 1800-talets väckelserörelser fick Wesleys perfektionism en renässans och har jämförts med transcendentalisten Emersons "communion with the oversoul". På så sätt har 1800-talets kristna väckelse och den amerikanska transcendentalismen en gemensam grund i den romantiska epokens sentimentalistiska reaktion mot rationalismen.¹¹⁸ Kenyon med sin kristna perfektionslära förstärker effekterna av perfektionen genom att inte bara låta den utgöras av frihet från synden utan även frihet från sjukdom.

4.2.2 Den absoluta kunskapen

Jonathan Edwards (1703-1758) har haft ett stort inflytande i amerikansk kristendom som representant för den stora väckelserörelsen på 1700-talet som går under namnet *The great awakening*.¹¹⁹ Till skillnad från flera av sina föregångare inom teologi och kristen filosofi satte han en stark tilltro till den mänskliga kunskapen. Framför allt gällde detta möjligheten för den kristna människan att nå visshet om den egna frälsningen. Edwards menade att den kristna personen kan erhålla kunskap om andliga ting genom ett *new sense*. För Edwards fanns det alltså i människan en inre perception av vad Anden vittnar om i Bibeln. Genom denna inre perception kan den kristna ha *assured knowledge* om andliga ting.¹²⁰ Även kväkarrörelsen med sin betoning av att kunna höra den inre rösten från Guds Ande har haft ett stort inflytande på den amerikanska väckelsekristendomen.¹²¹

Kenyons uppdelning mellan den andliga, säkra kunskapen och den sinnesbaserade, osäkra kunskapen kan ha en förankring hos föregångarna till 1800-talets väckelserörelse. Trots detta får det konstateras att Kenyon i sin rigiditet driver doktrinen mot en dualism där den andliga kunskapen är mer sann än den sinnesbaserade. För Kenyon är det visserligen sant att sjukdomen finns i kroppen men eftersom det är mer sant att den inte, i andligt hänseende finns där, så måste sjukdomen i reell mening vika för den andliga kunskapen och upphöra att existera. Kenyon skulle dock uttrycka det som att Gud måste stå för sitt löfte att alltid hela den som är sjuk. Vad gäller människans möjlighet till perfekt hälsa är Kenyon överens med New Thought och andra *mind-cure* rörelser.

---

¹¹⁷ Bebbington, s. 37-38.

¹¹⁸ Bebbington, s. 167.

¹¹⁹ Ahlstrom, S., *A religious history of the American people*, Second edition 2004, New Haven and London: Yale university press, (First edition 1972), s. 281f, 295-313.

¹²⁰ Bebbington, s.47-48.

¹²¹ Bebbington, s. 155-157.

4.2.3 *Väckelsens optimism*

Under den metodistiska rörelsens framväxt under 1700- och 1800-talet växte en optimistisk tanke fram som förmedlades vidare till alla senare väckelserörelser. Grunden för denna optimism kan sammanfattas under doktrinen om Guds omsorg. Kristna började tro på att Gud var aktiv i den enskildes liv utifrån sin godhet och nåd gentemot människan. Gud kunde till och med hjälpa människan med dennes materiella behov.¹²² Denna tanke utvecklades senare av George Müller som praktiserade idén om att leva av sin tro. En tandläkare vid namn Mr. Groves som hade givit upp sin karriär och en årlig inkomst på 1500 pund för att leva som en fattig missionär i Persien helt i förtröstan på att Gud skulle ge honom de materiella förutsättningarna gjorde ett djupt intryck på Müller.¹²³ Kenyon inspirerades också av denna optimistiska tro på att Gud försörjer de sina, inte bara med det andligt nödvändiga utan också det materiellt nödvändiga. För Kenyon blev det naturligt att tala om Guds rike som närvarande i denna tiden och inte bara bortom döden. Kenyon tycks här följa väckelsekristendomens optimism. Kenyon, liksom den kristna väckelsen och New Thought stod således enade mot den form av kyrka som ville hävda att Gud endast intresserade sig för livet bortom döden.

4.2.4 *Sammanfattning*

Väckelsekristendom var liksom Kenyon i opposition till en religion utan vitalitet. Väckelserörelserna betonade liksom Kenyon den personliga omvändelsen, tron på Jesu död på korset, tron på Bibeln och tron på ett liv i helgelse. Kenyon stannar dock inte där. Den personliga omvändelsen åstadkom en substantiell transformering av människans sanna jag, det vill säga anden. Tron på Jesu död på korset som grunden för försoning mellan Gud och människa, försköts till en identifikationslära som innebar att den transformerade människan i det här livet kunde slippa allt som Jesus bar på korset. Tron på Bibeln innebar att allt skulle läsas strikt bokstavligt men bara när bokstaven överensstämde med Kenyons uppenbarelse. Ett liv i helgelse innebar för Kenyon inte bara frihet från synd utan också seger över sjukdom. För Kenyon hade traditionell väckelsekristendom inte nått ända fram till allt som Gud ville ge människan. Den fullheten fanns dock hos New Thought som dock inte kunde anta den traditionellt kristna grunden för sina uppfattningar.

Kenyon förhåller sig negativt till huvuddelen av den kristna undervisningen eftersom representanter för denna, enligt honom felaktiga undervisning vill hävda att människan är både helig och syndare. Kenyon förlägger allt negativt (Satans natur) hos människan till den icke-kristna människan medan allt positivt (Guds natur) förläggs hos den kristna människan. Genom denna rigida uppdelning uppstår fenomenet att Kenyon går vägen via *twice-born* idén för att nå *once-born* idén om fullkomlighet. På så sätt skulle

---

¹²² Bebbington., s. 60.

¹²³ Bebbington, s. 94.

Kenyon även kunna ses som en kristen företrädare för vissa New Thought-idéer.

4.3 Kenyon som företrädare för New Thought

4.3.1 Antidogmatisk kristendom och helande. Quimbys principer

Quimby utgick från den animala magnetismens helandeprinciper men fann att tron eller förväntan på helandet, inte någon yttre kraft, var orsaken till att helandet manifesterades. Quimby kunde sedan visa att människors tro på en Gud som kunde ingripa i människors liv ökade denna förväntan ytterligare. Med en teoretisk utgångspunkt i österländsk mystik, tysk idealism, animal magnetism och Bibelns helande Jesus drog han slutsatsen att dogmatisk kristendom som hänvisar människor till livet bortom döden genererar dåligt tänkande som ger människor sjukdomar eller får dem att hålla fast vid sjukdomar. På samma sätt avvisade han läkare som med sin vetenskap lurade människor att tro på sin sjukdom mer än sitt helande.¹²⁴

Även Kenyon avvisade all form av sinneskunskap som gick emot Guds andliga och sanna kunskap. Läkare som sa att helande inte var möjligt ur vetenskaplig synvinkel eller präster som hävdade att Gud inte helade människor längre var hot mot Kenyons uppfattning om att Gud redan har helat i den andliga dimensionen. Det som hindrar helandet från att manifesteras i den fysiska världen är fel kunskap.

4.3.2 Faith -Cure kyrkor och Mind-cure kyrkor

Faith-cure förkunnaren J.A. Dowie (1847-1907) talade om en perfekt hälsa som med nödvändighet följer ur det kristna livet. William James var av uppfattningen att Dowie av den anledningen bör hänföras till *mind-cure* snarare än *faith-cure*.¹²⁵ Dowie själv skulle nog ha ansett sig tillhöra *faith-cure* precis som Kenyon. Precis som Dowie avsåg Kenyon att förena människor med en kristen tro till dogmatiska kyrkor. Det fanns tendenser till bildandet av New Thought-kyrkor som betonade en dogmatisk tolkning av sina läror, t.ex. Christian Science och Religious Science. Dessa menade sig föra Jesu sanna lära vidare och menade att den traditionella kristendomen hade missförstått Jesu budskap. Andra inom New Thought, som exempelvis Trine avvisade dogmatism och institutionalism men stödde gärna sina tankar med Jesu ord från Bibeln.¹²⁶

Kenyon kan ur detta perspektiv ses som en företrädare för *mind-cure* som avsåg att bilda en *faith-cure* kyrka. I sammanhanget är det av betydelse att konstatera att Kenyon ansåg att grunden för *mind-cure*

---

¹²⁴ Braden, s. 47f.

¹²⁵ James, s. 113.

¹²⁶ Braden, s. 167-168, 285f, 137f.

helande var människans egen ande medan *faith-cure* hade Guds Ande och Guds löften bakom sig. Därför var helande inom *mind-cure* inte felaktig men inom *faith-cure* så mycket mer effektivt.¹²⁷ Här finns en parallell till de, av den animala magnetismen inspirerade svenska Swedenborgianerna som skiljde mellan den *undergörande* och den *övernaturlige* magnetisören. Endast de senare kunde med Guds hjälp i bön åstadkomma varaktiga helanden och *andlig frälsning* medan de förra endast rent tekniskt kunde bota sjukdomar dock utan att föra människan närmare Gud.¹²⁸ Kenyon ville behålla New Thoughts mirakler, helanden och dess anspråk på perfekt hälsa (*mind-cure*) och samtidigt erbjuda människor Guds frälsning i Kristus (*faith-cure*).

4.3.3 Kenyon och Trine

Kenyon och Trine är intressanta att jämföra i beaktandet av att Kenyon kan ha varit influerad av New Thought alternativt att utifrån en kristen tradition förändrat det kristna budskapet till likhet med New Thought. Trine ses dessutom av historikern Sydney Ahlstrom som ”the patriarch of the modern health and harmony tradition”.¹²⁹ Trine gav impulsen till en ny sorts religiös litteratur som år 1960 var ”as common as aspirin”.¹³⁰ Amerika hade blivit ”in tune with Trine”.¹³¹ Många inom New Thought menade att New Thoughts principer om exempelvis helande genom tanke var en naturlig följd och en pragmatisk konsekvens av den tyska idealismens slutsatser om människans väsenslikhet med Gud. Så menade till exempel Max Christlieb i Tyskland när han översatte R.W. Trines böcker till tyska.¹³² Trine beskriver hur Johann Gottlieb Fichtes (1762-1814) filosofi har influerat honom. Trine skriver om Fichte att, ”Truth, the highest truth, and truth for its own sake, was the one supreme object of his life.”¹³³

Vad gäller idén att människans sanna väsen är ande tycks Trine och Kenyon vara överens. Trine menar att när människan inser enheten med Anden så ser hon sig själv som en andlig varelse och inte som en kroppslig varelse.¹³⁴ Eftersom Gud är ett andligt väsen så är människan också en ande. Detta faktum är för Trine vägen till att kraften ska kunna manifesteras eftersom anden alltid råder över materien.¹³⁵ När människan öppnar sig för tanken att hon i själva verket är en ande så kan hälsa och harmoni flöda över också till den materiella kroppen.¹³⁶ Trine menar också att om människan lever i den intellektuella och

---

¹²⁷ Simmons, s. 243-244.

¹²⁸ Johannisson, s. 88.

¹²⁹ Ahlstrom, s. 1030.

¹³⁰ Ahlstrom, s. 1031.

¹³¹ Ahlstrom, s. 1031.

¹³² Braden, s. 469.

¹³³ Trine, *The Greatest Thing ever Known*, s. 58.

¹³⁴ Trine, *In Tune With the Infinite*, s. 54.

¹³⁵ Trine, *In Tune With the Infinite*, s. 142.

¹³⁶ Trine, *In Tune With the Infinite*, s. 56

fysiska världen begränsar hon sig själv. I stället bör hon bejaka den andliga världen vilket leder henne till en ny fas i livet där hon regerar över alla omständigheter som exempelvis sjukdom och disharmoni. Genom att bland annat proklamera i tanke och tal att hon är helad kan människan regera över sjukdom och ondska.¹³⁷ Detta är för Trine den sanna vitala religionen som ger människorna liv och inte döda dogmer.¹³⁸

Kenyon tror liksom Trine att människans sanna väsen är ande. Kenyon menar i likhet med Trine att sjukdom är ett andligt problem som har en andlig lösning. För Kenyon innebär detta att den pånyttfödda anden har Guds liv som kan tillföras människans kropp genom återopande av Guds löften så att hon kan bli fri från sjukdomar. Kenyon menar att den sinnliga kunskapen begränsar människan och fråntar henne det sanna andliga livet. Genom att bekänna vad Gud säger (den andliga sanningen) kan hon hävda att hon är helad. Både Trine och Kenyon är överens om att död dogmatik måste ersättas av en vital religion som ska reformera den kristna kyrkan och resten av mänskligheten. För Trine räcker det med att inse sin enhet med anden (*once-born*) medan det för Kenyon krävs insikt om sin enhet med Gud i Kristus via försoningen (*twice-born*).

4.4 Kenyon i pragmatismens och psykologins ljus

Ahlstrom beskriver fenomenet att den moderna psykologin, New Thought-litteratur och allmänna strömningar inom den kristna kyrkan under 1920-talet vände sig till en praktisk tillämpning av positivt tänkande med syftet att uppnå lycka. Den franska psykologen Emile Coué (1857-1926) gjorde Amerikaturne och tusentals människor började praktisera hans affirmationer såsom ”Day by day, in every way, I am getting better and better”.¹³⁹ Trines böcker sålde i stora upplagor. Religionen blev i William James anda pragmatisk. Den tro som fungerar är sann. Dogmatik och det kristna livet hade sekundär betydelse eftersom det ju fungerade ändå.¹⁴⁰ Gud behövdes inte annat än som en motivationsfaktor. Om Gud är på människans sida kan hon lyckas i allt hon företar sig.

Om tron helar är den sann vilket innebar att resultatet blev mer centralt än själva dogmatiken. Det fanns andra som också praktiserade helande genom rätt tro, rätt kunskap eller rätt religion. För Kenyon var det viktigt att visa på att kristendomen hade den sanna dogmatiken som kunde förklara hur det fungerade. Kenyon hade således två målsättningar. Dels ville han vara en del av den traditionella kristendomen eftersom han tog avstånd från New Thoughts icke-kristna slutsatser. Han var tvungen att

¹³⁷ Trine, *In Tune With the Infinite*, s. 49, 174.

¹³⁸ Trine, *In Tune With the Infinite*, s. 170-171.

¹³⁹ Ahlstrom, s. 904.

¹⁴⁰ Ahlstrom, s. 904-909.

möta New Thought, den moderna psykologin och andra som hävdade att de också kunde hela människor, dock utan att dessa förkunnade den kristna läran i traditionell tappning. Därför tvingades han i sin pragmatiska ambition att utveckla en spekulativ kristen dogmatik som kunde förklara allt och göra anspråk på att företräda den enda sanna vägen till helandet. Kenyon kunde därefter förespråka sig själv som en modern apostel för ”*a new type of Christianity*”.¹⁴¹

4.5 Konklusion

Kenyon influerades av kristna källor men med sitt fokus på perfekt hälsa försköt han betydelsen av den kristna läran för att närma sig New Thoughts effekter. De kristna källorna har i viss utsträckning interagerat med den amerikanska kulturen och syntetiserat med metafysik, psykologi och religiös pragmatism vilket givit impulser till Kenyons tänkande. Det positiva tänkandets företrädare förklarar effekten perfekt hälsa utifrån andliga, religiösa eller vetenskapliga modeller beroende av vilket idékoncept som de vill nå andra människor med.¹⁴² Kenyon tillhör, enligt min slutsats, en religiös inriktning av fenomenet positivt tänkande som tillsammans med andliga och vetenskapliga inriktningar av fenomenet har grundidén att tanken och rätt kunskap kan generera perfekt hälsa.

Kenyon utgår i sitt tänkande från en traditionell väckelsekristendom. Han talar om Gud som skapare och om människan som den skapade. Han erkänner behovet av en försoning mellan Gud och människa. Den effekt han vill uppnå är perfekt hälsa precis som hos New Thought men Kenyon accepterar inte New Thoughts doktriner om människan som gudomlig och utan behov av en försoning. Därför ter det sig som han dogmatiserar New Thoughts effekter och anpassar tanken på den perfekta hälsan till den kristna försoningsläran. Kenyons försoning med Gud innehåller inte bara förlåtelse för synder utan en konkret substantiell förvandling av människan. I Kenyons syn på försoningen blir människan identifierad med Gud. Den tanken hos Kenyon kan ha tett sig kontroversiell hos vissa *twice-born* väckelsekristna, samtidigt som hans uppfattning om en försoning mellan Gud och människa väckte antipati hos hans antagonister i form av *once-born* New Thought-anhängare.

New Thought, den pragmatiska religionen och psykologin under Kenyons samtid ville nå helande och perfekt hälsa genom ett positivt tänkande. Kenyon var en av många positivt tänkande-företrädare som med sin väckelseretorik förkunnade budskapet om helande och perfekt hälsa för att nå de väckelsekristna grupperna. Detta gjorde han genom att låta människan inte bara bli född på nytt (*twice-born*) utan genom att låta människan ta steget vidare att också bli gudomliggjord (*once-born*).

¹⁴¹ Kenyon, *The two kinds of Life*, 1st edition 1943, s. 143f. (Uppsatsförfattarens kursivering)

¹⁴² Johannisson, s. 9; James, s. 111.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

Ahlstrom, S., *A religious history of the American people*, Second edition 2004, New Haven and London: Yale university press, (First edition 1972).

Atkinson, W.P., *A theological appraisal of the doctrine that Jesus died spiritually, as taught by Kenyon, Hagin and Copeland*, Doctoral thesis, University of Edinburgh 2007.

Atkinson, W., "Spirit, Soul and Body", *Refleks*, nr 5-1, 2006.

Baker Eddy, M., *Science and health. With key to the Scriptures*, Edition 1910 (1st edition 1890).

Bebbington, D., W., *Evangelicalism in modern Britain. A history from the 1730s to the 1980s*. Routledge, London and New York 1989.

Bibeln (Svenska folkbibeln 98).

Birro, M., "Väldigt många uttalar sig tvärsäkert och argsint om något de vet rätt lite om", *Expressen*, 24 juli 2013.

Bjuvsjö, S., et al., *Framgångsteologi i Sverige. Lundarapporten om den nya trosförkunnelsen*. EFS-förlaget, Stockholm 1985.

Braden, C., S., *Spirits in Rebellion. The Rise and Development of New Thought*. Southern Methodist University Press, Dallas 1963.

Brosché, F., Lindholm, H., *Varför är trosförkunnelsen farlig?*, EFS-förlaget, Uppsala, 1986.

Butterworth, A.G., *E.W. Kenyon`s influence of the use of the Scriptures in the Word of Faith movement through the teachings of Kenneth E. Hagin and Kenneth Copeland: A dogmatic study*, Dissertation for the degree of Master of Arts, Poetchefstroom Campus of the North-West University, 2012.

Chadwick, H., *Den tidiga kyrkans historia*, Nya Doxa 1998, 1st edition 1967, 2nd edition 1993.

- DeArteaga, W., *Quenching the Spirit. Discover the REAL spirit behind the Charismatic Controversy*. Charisma House, 1992 och 1996.
- Ekman, U., ”Spelar kyrkosyn någon roll?”, *Keryx*, nr 3, 2013.
- Ekman, U., ”Har Livets Ord ändrat sig?”, *Missionsmagazinet*, nr 1 och nr 2, 2007.
- Ekman, U., ”Därför lämnar jag Livets Ord och blir katolik”, *Dagens Nyheter*, 9 mars 2014.
- Ekman, U., ”Apropå den s.k. JDS-läran”, *Ulfekman.nu*, (Blogg), 11 april 2008. Hämtad 5 januari 2014. <<http://ulfekman.nu/2008/04/11/apropa-den-sk-jds-laran/>>.
- Gallie, W., B., ”Essentially contested concepts”, *Proceedings of the Aristotelian Society*, Vol. 56, 1956.
- Gerdmar, A., ”Avhandlingen följer inte spelreglerna”, *Dagen*, 24 juli 2004.
- Gunnarsson. K., *Den kristna gnosticisms återkomst. Ett studium av Ulf Ekmans teologi*, Umeå universitet 2004.
- Hagin, K., *The name of Jesus*, Kenneth Hagin Ministries, 1st edition 1978.
- Hambre, C., et al., *Framgångsteologi. En analys och prövning*. EFS-förlaget, Stockholm 1983.
- Holmström, K., ”Hans Johanssons kritik missar målet”, *Trons värld*, nr 13, 7 juli 1989.
- James. W., *The varieties of Religious experience*, Longmans, Green and Co., New York and Bombay 1903.
- Johannisson. K., *Magnetisörernas tid. Den animala magnetismen i Sverige*. Almqvist & Wiksell, Uppsala 1974.
- Kenyon, E.W., *Identification: A Romance in Redemption*, Kenyons` Gospel Publishing Society. First edition 1941. Twenty-third printing 1998.

- Kenyon, E.W., *Two kinds of Righteousness: The most important message ever offered to the church*, Kenyons's Gospel Publishing Society. First edition 1942. Eighteenth printing 2004.
- Kenyon, E.,W., *Two kinds of life*, 1st edition 1943.
- Kenyon, E., W., *What happened from the cross to the throne: Should have been written 400 years ago*. 1st edition 1945.
- Lie, G., *E.W. Kenyon. Cult founder or Evangelical minister? An historical analysis of Kenyon's theology with particular emphasis on roots and influences*, The Refleks-series, no 2, Refleks Publishing, Oslo, 2003.
- McConnell, D.R., *A different Gospel. Updated Edition*. Hendricksons Publishers Inc., 1988, 1995.
- Nilsson, S., *Befriande tro*, Salt & Ljus, Handen 1983.
- Partridge, C., (huvudred), Beskow, P., Johansson, L., (svensk red), *Nya religioner. En uppslagsbok om andliga rörelser, sekter och alternativ andlighet*, Bokförlaget Libris, Örebro 2004.
- Reichmann, S., *Allt är inte Gud som glimmar*, Interskrift, Dagenhuset, Stockholm 1989.
- Ruthven, J. M., *On the cessation of the Charismata: The Protestant Polemic on Post-Biblical Miracles*, Regent University school of Divinity, 2nd edition 2008.
- Sahlberg, C-E., *Mamma kyrkan berättar*, Stanley Media, Vilhelmina 2008.
- Simmons, D., H., *E.W. Kenyon and the Postbellum Pursuit of Peace, Power and Plenty*, The Scarecrow Press, Inc. Lanham, Md., & London, 1997.
- Skinner, Q., *Visions in politics. Volume 1. Regarding Method*. Cambridge University Press, 2002.
- Smith, K., S., *Mind, might and mastery. Human potential in Metaphysical religion and E.W. Kenyon*. Liberty Graduate school of Religion. MA-thesis, 1995.

Straarup, J., "Gerdmar spelar rollen som lojal underhuggare", *Dagen*, 6 juli 2004.

Swartling, T., *Trosrörelsen. En personlig erfarenhet*. RI-rapport nr. 2, Kyrkans hus, Uppsala 1988.

Synan, V., *The Holiness-Pentecostal Tradition. Charismatic Movements in the Twentieth Century*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, Cambridge, U.K. 2nd edition 1997. 1st edition 1971.

Trine, R.W., *In Tune With the Infinite or Fullness in Peace, Power and Plenty*, Dodge Publishing company, New York 1910. (1st edition 1897).

Trine, R.W., *The Greatest Thing ever Known*, Thomas Y. Crowell & Co Publishers, New York, 1898.